

МУХТАР ШАХАНОВ

ӨЛЕҢДЕР

Айбергенов шыңы

Бәйшешектің ғұмырындай тағдыр кешкен мәрт батыр,
Өлеңінде ешбір ғасыр өшіре алмас өрт жатыр,
Намысынды дәуіріңе еткізбедің қақпақыл.
Міне содан, ұлтымызды рухсыздан күзетіп,
Сенің жырың шекарада әлі күнге сапта тұр.

Пайымдаймын, мойындаймын, сен данасың, мен бала,
Ұлтына кім жақын, алыс, айқындайтын ел ғана.
Он том өлең жазғандарды кетті ұмытып кең дала.
Бірақ шағын он өлеңмен он миллион қазақты
Толғандырған, таң қалдырған Махамбет пен Сен ғана.

Адамдықсыз ақындық жоқ, тырмыссаң да жан сала,
Жомарттықсыз тағы алысқа шабамын деп шаршама,
Батырлығың қанша болса ақындығың соншама.
Тіпті өзінді сидырмаған даңқтың тар төріне
Мені бірге ап шыққың кеп арпалыстың қаншама.

Заманының ыңғайына жүрмей кеткен, іңкәрім,
Саһ өнерде қызғанышты білмей өткен, іңкәрім,
Иығына бүтін бешпет ілмей кеткен, іңкәрім
Жер астынан сәлем жолдап жатырсың сен күн сайын,
Қазағымның мандайына симай кеткен, сұңқарым.

Не жақсылық болса алдымен елге болсын дегенсің,
Сондықтан да сенің даңқың, сенің салтың көгерсін.
Сайын далаң жырыңды еске ап күлкісін сәл шегерсін.
Әр жүректе бұлтқа оранған қасиетті бір шың бар
Ол - ақындық мәрттік шыңы, Айбергенов деген шың...

Ұлт рухы қай кезде де қанаттыға астана,
Айбергенов шыңын көрсең атыңнан түс, жас бала!

Алғашқы махаббатқа хат

I

Бір үмітке бір үміт жалғадым,
Көп-ақ екен бергенімнен алғаным.
Заңғар көкке самғағаным не керек,
Саған ұшып бармаған соң арманым.

Әнмен айтып балаңдығын, пәктігін,
Көктем де өтті зорға басып аптығын.
Күнде баққа қыдырғаным не керек,
Сен қасымда болмаған соң, шаттығым.

II

Батты қанша күн қызарып, атты қанша таң күліп,
Кеудемнен сан жұлдыз ағып, тау құлады жаңғырып.
Сонда да мен сенімімнің беріктігін ән қылып
Тым айнығыш сезімдерді ар отына жандырып.

Жүріп келем асыл әнім, жүріп келем паң күліп,
Өткен күннің бедерлерін өшірсе де сан күдік
Екі адамның саусағының ыстығы,
Маңдайымда қалып қойды мәңгілік.

Қастерлеген бақыт атын, ар атын.
Сол екі қол болды менің қанатым.
Біріншісі – анам қолы, әрине,
Екіншісі – сенің қолың болатын.

III

Сенің қолың кішкене нәзік қана,
Нәзіктіктен тағдырға озып қара.
Сенің көңлің мен үшін шалқыған көл,
Сенің кеудең мен үшін жазық дала.

Ұғыстырды жылдардың жолы бізді
Күдік бізден мәңгілік қолын үзді.
Қарсы алдымда күлімдеп тұрсың, міне,
Көкірегіңе көп үміт толып ізгі.

Қайғысы мен шаттығын ерте келген,
Еркем едің өз әнін шерте келген.
Орамалың пәктіктің белгісіндей,
Желбіреді жарысып ерке желмен.

Арман құсым, сен мені адал түсін,
Саған теңдес мен қайдан табам мүсін,
Жылдар бойы көркіне көз байлаған,
Алғашқы іңкәр махаббат, аманбысың?

Соқпай кеттің көп болды, жағаға сен,
Бір жеңілдеп қалушы ем аға десең.
Қақпаны көп, мылтықты мергені көп,
Белестерден өттің бе аман-есен?

Ұзақ жылдар сен маған таптырмадың,
Тасасынан іздетіп көп тұлғаның.
Түлкісі көп алдамшы ормандардан,
Қалайша сен аман-сау өттің, жаным?

Дәрменсіз ғой, дәрменсіз білек енді,
Шікәм көңіл көтермес мінегенді.
Жүрегімнің жазира күнгейінен,
Сенің бейнең асқақтап түрегелді.

Өткердің ғой өмірдің көп белесін,
Құрбың саған қалайша өкпелесін?
Екі айырып кетсе де жолдар бізді,
Маған сырттай тілектес боп келесің.

Лапылдатып жаққанмен отты неше,
Жылдар бізден қайтеміз көп тілесе.
Мүмкін емес дедің сен сенімменен,
Мені біреу арзандап кетті десе.

Көкейінде жатса да сұрақ тұнып,
Қандай жақсы, жақсы ғой тұрақтылық.
Мені біреу ұсақтап кетті десе,
Мүмкін емес дедің сен жылап тұрып.

Аз ба, көп пе шаттығым тереңімде,
Оны, әрине, жолымнан керемін де.
Мені ешқашан қимадың жамандыққа,

Әйтеуір сен қимадың мені өлімге.

Мүмкін, әлі күшім кем, ісім бала,
Айқындалып келеді түсім жаңа.
Саған, күнім, мәңгілік қарыздармын,
Маған шексіз сенгенің үшін ғана!

Жігерлендіру

Сен жыладың, жігітім,
Көп көрдім деп тұрмыстың тапшылығын,
Қайтпады деп,
Жұртқа еткен жақсылығың.
Сен жыладың,
Бір қатты соққы алдым деп,
Бақытсыз болып қалдым деп.
Жә, жә, жарар,
Өткен күн оралар ма,
Қарау керек, бауырым, саған алға,
Басындағы бөрік пе, орамал ма?
Көтер қане басыңды, қалай бұның?!
Мұз боп еріп кеткен бе бар айбының?!
Көтер қане басыңды!
Күніңді босқа өткізіп пе едің?
Тағдыр неге сыр айтты сары-ау,
Өмірдің барлық сәтсіздіктерін
Бақытсыздық - деп кім айтты саған?!
Кім айтты саған?!
Тұлпарды сүрінбейді деп,
Асауды мінілмейді деп,
Ақ көйлек кірлемейді деп,
Қара ешкі мүжіген ағаш қайтадан гүлдемейді деп.
Кім айтты саған?!
Жұрттың бәрі мейірбан, арайлы деп,
Жұрттың бәрі шындықты қалайды деп,
Биікті ардақтайды, асылды қорлатпайды деп.
Қиналып бекер алаңдадың-ау,
Ойыңды шығар өріске!
Өзің-ақ айтшы, ғаламда мынау,
Женудің бәрі жеңіс пе?
Жігітке арман жеткізіп пе еді,
Өз сорын өзі жеңбесе.
Өмірдің барлық сәтсіздіктері
Бақытсыздық емес, ендеше.

Төрт ана

Тағдырыңды тамырсыздық індетінен қалкала,
Мазмұн жоқта мазмұнсыздық шыға келер ортаға.
Әр адамда өз анасынан басқа да,
Ғұмырына етер мәңгі астана,
Демеп жүрер, жебеп жүрер арқада,
Болу керек құдіретті төрт ана:
ТУҒАН ЖЕРІ - түп қазығы, айбыны,
ТУҒАН ТІЛІ - мәңгі өнеге айдыны,
ЖАН БАЙЛЫҒЫ, САЛТ-ДӘСТҮРІ - тірегі,
Қадамына шуақ шашар үнемі,
Және ТУҒАН ТАРИХЫ,
Еске алуға қаншама
Ауыр әрі қасіретті болса да.
Құдірет жоқ төрт анаға тең келер,
Онсыз санаң қаңбаққа ұқсап сенделер.
Өзге ананың ұлылығын танымас,
Төрт анасын менсінбеген пенделер.
Төрт анадан сенім таба алмаған
Тамырсыздың басы қайда қалмаған?!
Төрт анасын сыйламаған халықтың
Ешқашанда бақ жұлдызы жанбаған.
Қасиетті бұл төрт ана - тағдырыңның тынысы,
Төрт ана үшін болған күрес - күрестердің ұлысы!

Тілек

Өмір мынау қатар тосқан
Жеңілі мен ауырын,
Шуағы мен дауылын.
Бүгін мына сенің туған күнінде
Қандай тілек айтсам екен, бауырым?
Саған байлық тілер ем мен,
Бірақ ол бір әңгүдік,
Есігіңнен кіргенімен паң күліп,
Жүргенімен шеру тартып, сән құрып,
Саған жолдас бола алмайды ол мәңгілік.
Бәлкім, ерлік тілер ем мен,
Тамыр алған төсіңнен,
Ерлік сезім бірақ сенің табылады өзіңнен,
Онсыз адам жүре ала ма
Соқпақтар мен жолсыз да,
Ал сұлулық тілер ем,
Сұлусың сен онсыз да.
Қайтсем екен?
Мен одан да барлық адам аңсаған,
Барлық адам сан мың жылдар арман етіп шаршаған,
Азы жетіп, ал сан мыңы тек елесін тамсанған,
Кез келгеннің уысына түспейтін,
Кез келгеннің бақшасында піспейтін,
Зор махаббат тілейінші мен саған.

Желтоқсан алаңы

Сәл аялдап, тағзым етпей бұл алаңнан өтпеңдер...
Желтоқсанда ызғырықтан тітіркеніп көк пен бел,
Бұл жер, қалқам, асқақ рух жарылысы өткен жер,
Қайта оянған ұлт намысы қызыл қанға бөккен жер,
Ерте есейген ару қызды шаштан сүйреп, тепкен жер,
Жатты мұнда естен танып, күзге айналған көктемдер...
Алаң шетін қоршап тұрған шыршаларға ала көк,
Жас бүлдіршін, сезімінді жанар етіп қарап өт.
Сол арадан сатқындық та елестейді қара бет,
Қара беттің көбі бүгін дара тұлға, дара бет.
Жас бүлдіршін, мұз құрсанған шыршаларға қарап өт,
Заманыңның жеңісі мен жеңілісін санап өт.
Ұлттың бағы жанар ма екен хас тұлпары, нары жоқ,
Ал біреулер намысы жоқ, жігер, қауқар, қары жоқ
Кемсітпекші "желтоқсанның жалаң аяқтары" деп.
Жоқ!!! Кешегі сын сағатта көкірегінде жанып от,
Тұрған солар аяз сорған қызыл беттің ары боп,
Дәуірінің тауығына шашылмаған тары боп.
Тірліктегі әр ісіңнің жаңғырығы болады,
Бұл табиғи жасырын заң өзгеріссіз қалады,
Сол заңға сай сені бақыт не сор іздеп табады.
...Дүниені дүр сілкінткен жас толқынның саналы
Даңқын ешкім, ешкім бүркей алмас.
Оны да еске салады,
Желтоқсанның бас алаңы, қайсар рух алаңы.

Арман

Ерте, ерте, ертеде
Отырарда,
Біздің іңкәр өлкеде,
Иық бұрмай тек білімнен басқаға
Қатар өсті екі бірдей жас бала.
Қатар жүріп сан өнерге машықты,
Бірге оқыды,
Бірге ойнады асықты.
Екеуіне назар бұрды ел ерек,
Өйткені олар дарынды еді керемет.
"Таңдайымыз өрісті оймен татымақ",
Деп қуана езу тартты атырап,
Ал дарындар медресені тауысты
Он екіге жасы ілікпей жатып-ақ.
Сыбағасын тағдыр дара бөлгендей,
Өсе берді төске шауып, төрге өрлей,
Екеуіне қараган жұрт сүйсінді,
Отырардың болашағын көргендей,
Отырарда жаны жайқын дария,
Ойы безбен бар еді бір қария.
Сол қария бір күні екі шәкіртті,
Құрметпенен өз үйіне шақыртты;
- Балақайлар, балапандар, көк өрім,
Сендерге бір сауал қойсам деп едім,
Туған жан деп өнерімен, өртімен
Екеуіңді сөз етіп жүр ел түгел.
Мен де танып білсем деп ем,
Кімсіңдер?
Қандай арман жетегінде жүрсіңдер,
Қандай бағыт ұстайсыңдар түбінде,
Сонша неге құштарсыңдар білімге?
Қане, Дойыл, сен айтшы?
Дойыл айтты:
- Жалғыз арман бар менде,
Шектесетін қулықпен де, армен де.
Жалындаса өнерімнің өрнегі
Сонау Йемен, Мысыр, Бағдад елдері
Түгел танып жыр ететін тандана,
Саудагер боп шықсам деймін, жан баба.
Тірлігімде жабырқамай, жасымай,
Ата жолын қусам деймін осылай.

Бой шалдырмай бос мақтан мен өсекке
Өмірімді құрсам деймін есепке.
Ұтыласың, жебемесе желекті ой,
Бұл өнердің табиғаты ерек қой.
Қаншама елмен сауда-саттық жасауға
Соншама елдің тілін білу керек қой
Табу үшін жұрт таппаған айланы,
Көру үшін жұрт көрмеген пайданы,
Шығу үшін жұрт шықпаған белеске,
Жұрттан асқан білім керек емес пе?
Тілін таппасаң кім созбайды қол ұшын,
Өнер қажет, білім қажет сол үшін.
Қарт күрсінді: - Ұлым, желік қуыпсың!
Неге мұнша желтоқсандай суықсың?
Барымызға туған дарын болар деп
Қуанып ем,
Сорымызға туыпсың.
Сор боларсың, одан не мән табарсың,
Арманыңды, бәлкім, қайта қарарсың?
Бірақ Дойыл тұрып алды пандана:
- Арманымды өзгерте алман, жан баба!
- Ал сен қалай бағыттадың нұрыңды,
Жасырмай айт,
Жасқанбай айт сырыңды –
деп қария Дойылмен бір отырған
Ұяң шәкірт жас Әбуге бұрылды.
Әбу айтты:
- Менде де бар бір арман,
Маздап жанып, қол бұлғайтын шынардан.
Ұлы баба, бірақ менің арманым
Парыз бенен махаббаттан құралған.
Шамын жақсам ғылым менен өнердің,
Елімді зор мерекеге бөлермін.
Бұл сапарым азапты да шығар-ау,
Не де болса пешенемнен көрермін.
Мейлі мәңгі жарымайын киімге,
Мейлі түйір нан қалмасын үйімде,
Мейлі ұлының еңбек етіп арымен
Жүргендігін ұғынбасын қалың ел.
Қарлы боран қыран жолын богер ме?!
Өнеріммен тасып толам кемерге.
Мен өзіме риза емеспін, елімнің
Сүйеніші бола алмасам егер де.

Қарт жымыды: - Бәрекелде, жаз жайраң!
Көл болмаса тояттайды қаз қайдан?!
Біреуіңнің арманыңнан шоиып ем,
Бірің, міне, еттің лезде мәз-мейрам.
Бірің үшін күрсінуге өтермін,
Бірің үшін сүйсінуге өтермін,
Сөйте-сөйте мен де өмірден кетермін.
Беттеріңнен жарылқасын, тәңірім,
Ал жарайды, батам осы, барыңдар,
Отырарда туған ұлы дарындар!
Әжуасын әжіміне жасырып,
Жылдар ақты,
Жылдар ақты асығып,
Жалын еді-ау арманы айқын, өр көңіл,
Екі досты екі арнаға бөлді өмір.
Дойыл солай өзгертпеді шешімін,
Дәулет оған жылдам ашты есігін.
Өнері асқан саудагердің көп өтпей
Бағдад, Мысыр түгел білді есімін.
"Есепсіздің несібесі озар ма?"
Әйелін де баулыды ол со заңға,
Қонаққа арнап асылатын етті де
Өзі салып беріп жүрді қазанға.
Тек байлыққа деген жұтаң сарандық
Жіберді оның бар өнерін қараң ғып.
Міне осылай жазық дарын, жас тұлға
Ұшырады әбілетті тозғынға.
Саудагерді өзге түгіл Өзінің
Ұрпақтары кетті ұмытып аз жылда.
Ал Әбу ше? Кеңге жайды ол қанатын,
Әбуіміз - әрі ғалым, әрі ақын,
Әбуіміз - біздің ұлы бабамыз
Әбу-Насыр әл-Фараби болатын.
**МӘҢГІ ЛАУЛАП ЖАНУ ҮШІН ҒАЛАМДА,
ҮЛКЕН БАҚЫТ ТАБУ ҮШІН ҒАЛАМДА,
ҮЛКЕН БОЛЫП ҚАЛУ ҮШІН ҒАЛАМДА,
ҮЛКЕН АРМАН КЕРЕК ЕКЕН АДАМҒА.**

Ғайша

Ғайша жеңгей сүйген жарын аттандырды майданға...
Сенген жүрек серттен оңай тайған ба?
Соғыс бітті. Ал күйеуі келмеді.
Үш жыл күтті. Бес жыл күтті...
Өлді деген суық сөзге сенбеді.
Тұманға орап тілекті,
Тағы төрт-бес жыл өтті.
Тәтті арманын көңіліне тоқ санап,
Күте берді сағат санап, сәт санап.
Кейде аусар тағдырына нала боп,
Көкірегінде маздап, ұйтқып жанады от.
Тым құрыса,
Тым құрыса, Құдай-ай,
Алданыш қып отыратын бала жоқ.
Артса да үміт бір күннен соң бір күнге,
Жалғыз жанға жараспайды күлкің де.
Болмады ғой.
Болмаған соң ақыры
Көрші қартқа ерге шықты бір түнде.
Сол түн тыныш ұйықтады,
Жаңа үмітін жағып бір,
Кеудесіне қанағаттан тағып гүл...
Ал таңертең арман болған күйеуі
Терезені қағып тұр.
Ғайша сорлы күйіп кетті бұл қорлықты көргенде,
Тастай қатып қалды тілсіз, естен тана үдеріп,
Сонан кейін шашын жайып жіберіп,
Күйеуінің аяғына құлады.
Құлап жатып ағыл-тегіл жылады,
Жылап жатып зарлады,
Өзін-өзі жерге соғып, қарғады.
...Махаббаттың құм секілді мінезі жоқ сырғыма,
Жүргенімен көп опық жеп алданып...
Ғайша кенет орнынан сүйретіліп тұрды да,
Бір ғана ойға табан тіреп түбірлі,
Ту еңісте тасып жатқан долданып,
Асау Ақсу өзеніне жан ұшыра жүгірді...
Бағаласаң - махаббатты бағала,
Бағаласаң - махаббатты бағала...
Сәлден кейін сорлының
Орамалы ғана жатты жағада.

Әйелдер

Не толқытса соның мұңын тартасың...
Аурухана ауласында сытырлатып картасын
Жанарында әзіл ойнап жарасты
Маған бір қыз бал ашты:
- Науқастан ба ерініңіз кезерген,
Жазыласыз,
Налымаңыз бекер сіз.
Әйтсе де әйел қауымына ежелден
Немқұрайды қарамайды екенсіз.
Сүюді Сіз ерлік деп те айтасыз,
Онсыз ақын боларсыз ба ой өрген.
Дегенмен Сіз абайлаңыз, байқаңыз,
Бағыңыз да, сорыңыз да әйелден.
- Бәрекелде, Өркен жайсын талабың,
Сәуегейі сен боп жүрме қаланың.
Бұл бетіңмен цыгандарды жұмыссыз
Қалдырарсың, қарағым, -
Дедім күліп.
Бірақ қыздың байсалды
Әзіл сөзі маған біраз ой салды.
Дүниеге қан тамырдай тарайтын
Жер бетінде әйел жайлы ертеке көп.
Әйелдерге немқұрайды қарайтын,
Еркекті мен санамаймын еркек деп.
Қай кезде де сұлулықтың жолы - мұз.
Әйел біздің әзиз байлық қорымыз.
Әйел біздің тағдырымыз,
Тағдырымыз болған соң
Белгілі ғой, бағымыз не сорымыз.
Хас сұлулық әлсіздердің қызғанышын маздатқан,
Ал қызғаныш күрды деп кім айта алады аз қақпан.
Бір әйелге бола кейде ел менен ел жауласып,
Жер жастанған боздақтар.
Оған куә анау төбе томпиған
Анау шындар құлақтары қалқиған.
Сан ұрпаққа тұлға болған ақындар
Бір әйелдің намысы үшін жан қиған.
Мағынасыз жылтырақты сақтамайды ел еске.
Жалын болып жылу болмау,
Әйел болып сұлу болмау
Табиғатты алдаумен тең емес пе?

Гүлзар әйел қауымына сұлулықсыз бақ қайда,
Шын сұлулық тереңдікте жатпай ма?
Қайырлатқан кемесін талай ердің
Саяз көлге шашылмағай шұғылаң.
Тереңдігі жоқ әйелдің
Қорқу керек сыртқы сұлулығынан.
Әйел - еркек намысының қорғаны.
Нағыз сұлу әйел табу –
Бүкіл еркек атаулының арманы.
- Нағыз сұлу әйел үшін қажет кезде жан қию,
Бұл - жігіттік кодекстің жазылмаған тармағы.
Бірақ, бірақ талайлардың бақыты алыс, сорынан,
Бұл кез келген бөріктінің келе бермес қолынан.
Ерлік семсе азаматтық семеді.
Үлкен ерлік үлкен күшке келеді.
Маған ғашық бір әйел бар.
Ол әйел
Менде сондай күш барына сенеді!

Бақыт геометриясы

"БАҚЫТ деген немене бұл, немене екен, немене
Мен шықпаған заңғар шың ба, мен мінбеген кеме ме?"
Бәлкім Бақыт байлық па екен сараңдықтан бас алған,
Жомарттығы өзгелердің ырысынан жасалған.
Талайларға байлық жинау болса дағы бас арман,
Кейде Бақыт байларға да қолын бермей қасарған.
Әлде Бақыт сұлулық па, олай дейін десем мен,
Сұлулар жүр бай аяққа кілем болып төселген.
Әлде Бақыт билік пен екен қылыш мүдде ұстаған,
Тіпті қайсар қырандары рұқсатсыз ұшпаған,
Жағымпазы сырт көздерді шошындырып сұрқымен,
Бастығының көн етігін шөткелеген мұртымен.
Шын парасат иелері бірақ оған бармаған,
Олар өзін жаудан бұрын жағымпаздан қорғаған.
Иә, биліктің қадамы тоқ, қамалы жоқ алмаған,
Кей қасқалар биліктен де бақыт таппай сорлаған.
"Бақыт деген немене бұл, немене екен, немене
Көрсет маған, құшақтайын, көтерейін төбеме"
Деп едім мен, дәл сол сәтте ойы, бойы сымбатты
Әбден қажып, шашы ағарған ШЫНДЫҚ келіп тіл қатты:
- Бақыт дәйім санасы мен ұғымында әркімнің
Қанша ғасыр осыны елге ұқтыра алмай сарқылдым.
"Қане менің соңымнан ер...
Мынау үйге қарашы
Нақ осы үйде жүріп жатыр
Бақыт пен Сор таласы.
Үй иесі - жас жұбайлар тілек, ойы қосталған,
Билік, байлыққатар қонып, иықтымен дос болған.
Бірін-бірі сүйгенімен көңілдері тобасыз,
Тобасыздың есігінен кірген ырыс бағасыз.
Келген әрбір жақсылыққа игіліктің басы деп
Шын жүректен қуана алмау - ең қауіпті қасірету
Солай, солай... Енді, ақыным, мұнда бұрыл деп мені
Шындық тағы ертіп барды жұпыны үйге шеткері:
- Терезеден кара - деді, жақын тұрып қарадым,
Төрде отырған қос жұбайға түсті кенет жанарым.
Бөлме іші тым қарапайым, ортада ақ дастарқан
Дастарқанға тек қара нан, қос түйір қант тасталған...
Күйеуі айтты: жалақы алдым, ертең базар баралық
Саған, жаным, ерекше әсем көйлек іздеп табалық!
- Көйлегім бар - деді әйелі (қабағына мұң қонды)

- Бір бешпетпен жүрсің өзің, міне, қанша жыл болды...
(Екеуі де менен бұрын оған шаттық қонса деп,
Алдыменен ол қуансын, оның көңілі толса деп
Бір-біріне сый ұсынып, бірін-бірі жақтады,
Бірін-бірі ардақ тұта ортақ ойға тоқтады.
Көрші аулада баласы өлген жалғыз кемпір бар екен,
Шетсіз, шексіз кең дүние ол сорлыға тар екен.
Бұлар қатар шуақ төге ізетті іске өрісті
Сол кемпірге қыстық киім әперуге келісті.
"Бақыт деген немене бұл, немене екен, немене,
Мен шықпаған заңғар шың ба, мен мінбеген кеме ме?"
Деп қиялдап, өр биіктен көрсетіппіз бекер бой,
Қымбаттым-ау, сөйтсек бақыт қанағатта екен ғой.
Егер бүгін аласарса мекеніңнің шоқтығы...
Оған себеп, қанағатсыз адамдардың көптігі...

Әмір-Темірдің соңғы өсиеті

Күш пен ақыл кімде мықты - соның даңқы ең үстем.
Қиып өтіп өзен-көлден,
Қия-шыңнан,
Еңістен.
Сырнайлатып,
Кернейлетіп Әмір-Темір әскері
Мәрмәр қала Самарқандқа оралды зор жеңіспен.
Кешке таман тұс-тұсынан сансыз жарық самсаған
Көк Сарайдың аясында шаттық қосты қанша адам.
Аққу мойын әсем әндер қалықтады төбеде
Темірдің бұл жеңісі еді көптен күтіп, аңсаған.
Ой-сезімді айналдырып інжу-тізбек алқаға
Қожа Хафиз шабыттанып жыр оқыды ортада.
Әмір-Темір қанаттана,
Жырға балқып,
Шоқтанып,
Арайланған жанарында шоқтай қызу от жанып:
- Неткен асқақ сұлулық бұл, неткен жомарт сезім! - деп,
Қайта-қайта басын изеп, қолын соқты шаттанып.
Кенет біреу алға шығып бұрды өзіне жиынды,
Ханға қарап қалбаң қағып, бірнеше рет иілді:
- О, кемеңгер қасиеттім, ұлылардың ұлысы,
Даңқымыздың көшбасшысы, құдіреті, тынысы,
Сізсіз күллі Азияның бітпек емес бір ісі,
Сізден асқан данышпан жоқ,
Егер біреу бар десе,
Оның өзі - Сіздегі ұлы парасаттың інісі.
Тіпті әлемде Сізбен қатар қоя алмаймыз ешкімді!
- Дұрыс!
- Шын сөз!
- Хан жасасын! - деген қоштау естілді.
- Қай кезде де сом алтынның қадірі жоқ қолдағы, -
Деп әлгі адам әңгімесін әрі қарай жалғады, -
Шын өнердің мәнін білер,
Сөздің сәнін, дәмін білер,
Талғамыңыз тағы мені таң қалдырды, алыбым,
Сізді барлап өлең сөздің құдіретін таныдым.
Өнегеңіз ғасырлардан ғасырларға көшеді,
Өзіңздей көсемі бар елдің бағы бес елі!
- Тоқта!
Доғар!

Сарапталық,
Сен бе, мен бе жетесіз?
Сөзбен арбап, мақтау жолын меңгеріпсің қатесіз.
Бір күшейсе, өткел бермес тоғышарлық індеті.
Әр адамның тірліктегі зор замани міндеті –
Саф өнерді ардақ тұту және терең түсіну.
Жан байлығын есепке алмау - босқа көкіп, ісіну,
Халқымыздың ұлы рухын, бедел-парқын түсіру.
Тек қарынға билік берсек мына ғалам не болмақ?
Онда ізгілік өзендері ақпай қалар табандап.
Қашыр озып,
Тұлпарлардың мерейі ақсап,
Шабандап,
Қарға біткен қарқылдасып, қырандарды жамандап,
Биік пенен аласаның шекарасы жоғалмақ.
Тұс-тұсынан мақтау сөздер құлағанмен көшкін боп,
Әлі күнге жағымпазын жазалаған ешкім жоқ.
Диірменің айналған соң жалғандықтың желімен
Басқа арнаға түсіруге міндеттімін сені мен...
Сәл ойланып:
- Кімсің өзің, мақсатың не? - деді хан. –
Әрқашанда орын ашқан
Сізге жүрек төрінен
Қорасанның хакімімін...
Құттықтауға келіп ем...
– Жалған хакім, жалған таудың даңқы жермен теңессін.
Бар, қайта бер!
Қорасанға енді хакім емессің!
- Ұлағатты ұлы ханым, күн келбеттім, кеңісім,
Мұныңыз тым ауыр жаза болмас па екен мен үшін.
Шетке қағу - өзіңізге шын берілген хакімді
Тарылтпай ма сіздегі ұлы жомарттықтың өрісін?
- Міне, міне, сын сағатта санаң қалай бұлтыңдар,
Қырдың қызыл түлкісін де алдап кетер тұрқың бар.
Жанарымды тұздай етіп,
Өтпей жүрген қыздай етіп
Көзсіз мақтап, беделімді асырдың-ау таудан да.
Сен жанымнан табылар ма ең бастан бағым ауғанда?
Ондай шақта жалт бұрылып кетеріңе дау бар ма!
Мадақ сөздер төбесінен қарша борап жауғанда,
Елікпейтін басшының тым аз боларын білесің,
Сондықтан сен қатерлісің жасырынған жаудан да.
Билік деген - қалың елдің көз қадайтын алаңы.

Мені жиі, жөнсіз мақтау салтқа айналып барады.
Кейбір қулар шектен шығып тіпті теңеу таппауда.
Жалған жыршы, жалған ақын,
Желпи келіп жел қанатын
Бұдан былай ерік берсе әділетсіз мақтауға,
Сол сәтінде-ақ бұйырамын қатал, ауыр жазаға!
Әділетті жаза барда ғаділетті ел аза ма?
Таразылар уақыт кейін, кім боркемік, кім мықты,
Тек әділ сын - ел тірегі,
Жалған мақтау өлтіреді,
Әміршінің санасынан сығалаған шындықты.
Ал бұл жұртқа әкеледі қанша қайғы-қасірет.
Құнсыз етіп мерей көгін,
Жағымпаздың көбейгенін
Ұғу керек туар жаңа қасіреттің басы деп.
Мың намыссыз жағымпаздан құлдық ұра құлаған
Артық маған қасқайып кеп шындықты айтқан бір адам.
Енді шындық менің мына билік құрған өлкемде
Ізгілікпен жұптасады,
Нық басады ертеңге, -
Деп әмірші жігер жүзген жанарында бақ жанып,
Жанған бақпен шығып кетті қалың жұртты қақ жарып.
Содан бері қанша жапты сонау таудың басын қар.
Сан гүлденіп, сан қуарып, Әмір-Темір даңқын алып,
Жұмыр жердің кеудесінен ұшты дүлей ғасырлар.
...Бас қолбасшы Самарханның бас көшесі бойында
Ескерткіш боп биіктеп тұр, берілгендей пайымға,
Берілгендей уайымға,
Ғасырында есепсіз көп қан төккені жайында,
Бірақ ұлы бір мінезді салт еткені жайында...
Нән бәйтерек әлдене деп сыбырлайды қайыңға...
Ханның соңғы өсиеті,
Сөзге айналған қасиеті
Алты жүз жыл өткеннен соң, кәне, кімнің ойында?
Бір жас жігіт мінбеде тұр (сырт көзге тым ақылды),
Қосатындай көңілменен алыс пенен жақынды
Қалбақтады, жалбақтады,
Арыстан ғып ардақтады,
Данышпан ғып салмақтады,
Ескерткішті орнатуға бұйрық берген хакімді.
...Сәлден кейін хакім оны өз қасына шақырды...
Нақ сол тұста оң қанаттан,
Парасаты самғап аққан,

Өзегінен гүл көктеген,
Темір аса құрметтеген,
Қожа Хафиз өлеңдері жаңғырыға оқылды...

.....
Ой салар деп сеніп едім талай жаңа кескінге,
Ұлы жырға бірақ назар аудармады ешкім де...

Әке үкімі

Шомбал жігіт кіріп келді ентелеп
Кірген бойда,
Әке деді
Әке деді еркелеп
Жүруші едің
Маған ылғи өкпелі
Кеюші едің
Мал болмайсың деп мені
Сол сөзіңді сірә қайтып аласың-ау шамасы
Атышулы Баймағамбет сұлтанның
Маған берген сыйлығына қарашы
Төрде отырған әкесінің алдына
Маң-маң басып барды да
Алтын жіппен әдіптелген жағасы
Сұр ішікті тастай салды баласы
Иә, сөйле деді әкесі
Қандай ерлік көрсеттің
Екі ай бойы
Қане қайда жол шектің
Баласы айтты:
Топ бастадық төрт адам
Махамбеттің жақыны Ықыласты үгіттеп
Мақтап қағып арқаға
Қосып алдық ортаға
Бұл түгелдей
Мына ұлыңның ақылы
Еркін жетер әңгіме ол бір таңға
Қапысызда қармақ салып
Махамбетті алдап соғып
Басын кесіп сыйға тарттық сұлтанға
"Ой залым-ай, жүзіқара залым-ай"
Мұнша залым екеніңді қалай келгем танымай
Бұдан өткен зор қасірет болар ма,
Бұдан өткен зор қасірет болар ма,
Деп әкесі жас үйірді жанарға
Қабағыңды жаба қалды неге мұң
Әке сенің қай сөзіңе сенемін
Есінде ме менің бала күнімде
Махамбетті жек көремін дегенің
Рас, ұлым айтылған сөз оқпен тең
Бір кезде мен Махамбетті жек көргем

Әлде кемшін шағым ба еді ол ақылға
Пенеделік қой алған мені тақымға
Оған себеп сенің анаң жасынан
Ғашық болған сол Махамбет ақынға
Азаппенен атса да асау тандарым
Қайрағам жоқ қызғаныштың қанжарын
Іштен тынып жүре бердім төзген боп
Бірақ өзін құлай сүйген жан барын
Қайран ақын сезген жоқ
Анаң марқұм ол дегенде от жалындап көзінен
Тамсанушы ед нақ бір бақыт табардай әр сөзінен
Ұлы ақынға деген іңкәр сезімін
Көрге бірге ала кетті ол өзімен
Ақын деген киелі аққу самғаған
Ал, ендеше аққуды атқан пендені
Қай атаңнан көріп едің, оңбаған
Бұ салада сен бірінші адамсың
Адам емес ең бірінші надансың
Ертең сені қойып желдің өтіне
Ызалы ұрпақ түкіреді бетіңе
Және бұл зар оңайлықпен тиылмас
Қанымыз бір жолымыз да шиырлас
Енді сенің кесіріңнен маған да
Туған жердің топырағы бұйырмас
Жә, не қайыр налы мейлі, налыма
Кеттік қәне Ішігіңді ал қолыңа!
Ұясына күн тұр еді батқалы
Түксиеді меңіреу құм шатқалы
Олар үлкен қара жолға түсіп ап,
Бір төбенің басына кеп тоқтады.
"Мына төбе саған соңғы шығар шың
Болатынын ұғарсың
Сен, әрине, құралайды көзге атқан
Атқан оғын маздатқан
Менің мерген екенімді ұмытпаған шығарсың,-
Деді әкесі құлазып нар көңілі
Дір-дір етіп "Ұмытқам жоқ" деді ұлы!
"Балам үміт өмірімнің өлшемі
Өзің едің, қайғым болдың еңселі
Осы жолмен өткен жұрттың аузынан
Махамбеттің жырын тындап жат енді
Дала заңы - Баба заңы, қарағым,-
Деп әкесі қолына алды садағын!

Ғұмыр

Ғұмыр келте деп налысың, досым-ау.
Бұдан миллион ғасыр бұрын,
Жер ғарышқа тең шашып жасыл нұрын.
Мимырт, шабан тіршіліктің құшағында күліпті.
Ал адамдар үш мың жылға дейін өмір сүріпті.
Сан балапан ғасырларды алақанда сөйлеткен,
Ұзақ ғұмыр,
Ұзақ ғұмыр ой неткен!
Жасы қашан жеті жүзге жеткенше
Уыз сәби саналыпты бой жеткен.
Ара-тұра бой қылтитқан Күдікке
Бір жайсаң сөз айта алмапты Үміт те.
Жеті жүзге жасы жетпей (заң солай),
Үйленуге рұқсат жоқ жігітке.
Бірақ бірде болды оқиға сұрапыл...
Қыз бен жігіт бір өлкеде тұратын,
Қосып арман-тілегін
Қосып мұңын, мұратын,
Тіл бітірер сезімменен тасқа да,
Тек сезімді етіп іңкәр астана,
Жасы жүзге жетпей жатып,
Бір-біріне ғашық бопты, масқара!
Күннен күнге лаулай түскен құштары,
Бұл не пәле салт-санадан тысқары?!
Тумай жатып қағынғаны қалай деп,
Жұрт жағасын ұстады.
Ал жігіттің әкесі айтты:
- Қу, балам,
Ит боп шықтың жақсы атаққа тумаған.
Дәтің барып қалай дәстүр бұзбақсың,
Жұрттан қайда қашпақсың сен шулаған?
Жетер қайғы сыйладың сен өлгенше,
Өлген жақсы бұл қорлықты көргенше.
Ақылға кел,
Үйленбестен қоя тұр,
Тым болмаса, алты жүзге келгенше.
Ел тағлымын аяқ асты төсенбе,
Той аз болмас әлі сенің көшенде,
Бес жүз жыл күт.
Сонан кейін рұқсат,
Он бес қызды қабат алам десең де!

Жігіт өкси мұңын шақты:
- Болмайды,
Бұл пәлсапаң ақылыма қонбайды.
Тасқа ұрсаң да мендік бейбақ маңдайды,
Әнім ән боп самғайды.
Кәрі емендей қасарыса бергенше,
Қайран әке, ұғынсаңшы, мән-жайды.
Тұйықталса перзентіңнің арманы,
Сені ілер қайғы-мұңның қармағы.
Одан қайта қол ұшын бер, құда түс,
Қыз үйіне бар-дағы.
Бірақ әке секілденіп тас қамал,
Үндемеді.
Таусылды енді басқа амал.
Жаңалыққа көз аз болмас оқталар,
Бой көрсетті тұсаулар мен ноқталар.
Қорғау, қолдау көрмеген соң ешкімнен,
Қол ұстасып тауға қашып кетті олар.
Бұл оқиға шартарапқа жайылды.
Діңге берік қатал қолдар байырғы
Қос ғашық іздеп тауып алды да,
Бір-бірінен айырды.
Енді лезде байтақ аспан тар болып.
Көңіліне ызғар толып, қар қонып,
Күні-түні еңіреді екеуі,
Қас қағым сәт көрісуге зар болып.
Екі ғашық алып ұшып жүрегі
Тағдырынан былай тілек тіледі:
- "Төсте той тарқамаған,
О, Жер-анам, дарқан анам,
Ұл керек пен саған мықты?
Өзгерт онда шабандықты.
Сен үшін бұл қиын іс пе соншалық?
Шабандықта қырсық жатыр қаншалық.
Біздер ұзақ, мағынасыз ғұмырдың
Іш пыстырар мінезінен шаршадық.
Қайтіп тірлік кешеді жұрт самғамай,
Арындамай,
Ағындамай,
Таңдамай.
Махаббатсыз өткен күннің бәрі ізсіз,
Суға жазған таңбадай.
Жүрсек мейлі, қай белесте,

Дөңесте,
Сағынышпен атқан таңның бәрі есте.
Мағынасыз үш мың жылдан
Мағынамен,
Мәнмен өткен,
Махаббатпен, Әнмен өткен,
Үш жыл артық емес пе?
Егер оны көп десең,
Айналайын алып тұлға,
Құдіретті, жұмыр жер,
Ғашығыма жолықтыр да,
Үш-ақ күндік ғұмыр бер!
Сезінбестей ет кессе де етімнен,
Лапылдайын інжулі іңкәр отыммен
Тек үш-ақ күн, Тек үш-ақ күн бере ғой,
Сонан кейін басымды алсаң, өкінбен".
Қайсар ғалам жібітіп тас көңілін,
Қос ғашықтың қайтпасын деп меселі.
Жер бетінде адамдардың өмірін,
Отыз есе қысқартыпты деседі...
...Ал сен ғұмыр келте дейсің!..

Еркектер жыры

Қалқам,
Мені сыйлайтының шын болса,
Мені жатқа қимайтының шын болса,
Маған өріс тілейтінің,
Маған жеңіс тілейтінің шын болса,
Мен сүрінген, мен қиналған кездерде
Жадап-жүдеп жүргенімді,
Мұңға батқан түндерімді,
Сездірме сен өзгеге.
Және өзің де айта көрме:
- Саған ауыр болды, - деп, -
Нала-мұңнан арқаң жауыр болды, - деп.
Өйтіп менің намысымнан аттама,
Жазғыр мейлің,
Табалай бер, көтерем
Мүсіркеушім бола көрме тек қана.
...Біздің тауда қанатына қаңғырған бір оқтиіп,
Ата қыран ұясында тартып жатты көп күйік.
Кей кездері ызадан жарылардай
Дөңбекшіді ол қорлыққа бағына алмай.
Бала қыран күндікке тауды кезіп,
Жем тасыды ұяға жаны қалмай
Ата қыран перзентінің қамқорлығын құп алды
Шүкіршілік етті іштей қуанып. Ол ойлады:
"Ұзақ қайғы бола қоймас бұл аса,
Құлантаза сауығамын, тағы екі-үш ай шыдасам".
Бірақ бір күн бала қыран оған былай тіл қатты:
"Баға жетпес асылымсың, ардағымсың, қымбатты.
Әбден қажып сорладың-ау, жүдедің-ау тым қатты.
Есіме алсам баяғы шат күндеріңді еңселі,
Жаным жылап аяп кетем, аяп кетем мен сені!"
- Тоқтат! - деді ата қыран қалш-қалш етіп долданып, -
Бекер жатқан екенмін ғой, ұлым бар деп малданып.
Көкірегін бір алапат ыза буып алды да,
Ұясының аузына әрең жүріп барды да,
Жан шошытар жалтыр құздан құлап өлді табанда.
Қалқам!
Ерлік даңқы қанат жайған мына ұлы заманда
Мүсіркеу сөз есітуден өлім жеңіл маған да!!!

Достық пен махаббат

Өзендер мен көлдердің,
Көлден шалғай шөлдердің,
Биіктер мен алыптардың,
Жылулар мен жарықтардың арасын
Жалғап келген бір ән бар.
Парасатты мұңданудан
Жерді қирап күл болудан,
Таңды қарадүрсіндіктен,
Адамдарды күншілдіктен
Қорғап келген бір ән бар:
Ол ән - ұлы достық әні, негізгі әні ғаламның,
Ол ән - ұлы махаббаты менің сайын даламның,
Дала көңіл бабамның.
Сол екі ән гүлденер жер
Салмақ тауып саналы.
Сол екі әнді білмегендер
Өмір сүрдім демесе де болады.

Жаңа қазақтар

Жаңа қазақ, шала қазақ жас інім,
Алшысынан тұрды бүгін асығың.
Саған қарап ойландым да жасыдым.
Айырмаған азғыны мен асылын
Мына ғасыр, бәлкім, сенің ғасырың.

Мына ғасыр безбүйректеу өр ғасыр,
Жүрегінде сезім емес, қорғасын,
Шетке қақты тұлпары мен жорғасын.
Қақпай қайтсін, бәрін сатып алуға,
Hәм сатуға мүмкіндігі болғасын.

Сенде қазір думан дәурен, масат күн,
Өзінді-өзің бар жауаптан босаттың,
Рухани байлыққа да тас аттың.
Аудандағы жалғыз кітап дүкенін
Сатып алып, сырахана жасаттың.

Тез ашылып саудагерлік дарының,
Таудан, тастан қайтпастай ер арының,
Саудаладың Алматының жарымын.
Ұлағатты ұлы қазақ елінде
Сатылмайтын нәрселер де бар, інім.

Желтоқсанда құрық түсіп арманға,
Жас буынның өзегін өрт шалғанда,
Үнсіздігі айналып зор қорғанға,
Дәл бүгінгі батырлардың көбісі
Столына жасырынып қалғанда,
Найзағайлар жарқ-жұрқ ойнап аспанда,
Ұлтымызға ызғарлы үрей шашқанда,
Қыздарымыз қайсар мінез ашқанда,
Кей еркектер Құдай қара басқанда
Ұқсағанда піштірілген қошқарға,
Қонаевтың жақсылығын көргендер
Қонаевты жалғыз тастап қашқанда
Сахаровқа іні болып табысып,
Горбачевпен, Крючковпен қағысып,
Талай залым алпауытпен алысып,
Біз тіккенбіз басымызды бәйгеге
Бар қазақтың ар-намысын ап ұшып.

Ұлтымыздың әр мұңының басында,
Салт пен сана, тіл мен дәстүр қасында,
Арал зары шапқан кезде насырға,
Қорғаушы боп тағы да біз жүргенбіз
Мейірім қосып мейірімсіздеу ғасырға.

Кейкиесің қол беруге арланып,
Дегенмен біз сені туған ұлттың
Сатылмайтын қасиеттерін қорладық.
Көз көп қазір сыртымыздан сын айтар
Бәйтеректі мазақтаса құмай тал,
Ерден бұрын ел сенімін мұңайтар.
Бірақ бізге өз ұлтыңды өзгеден
Кем сүйесін деп, қанекей, кім айтар?

Асау даусы әр қиырдан естілген
Ағаң бізбіз ерте есейіп, кеш күлген.
Аман қалған талай қарлы көшкіннен.
Уақыт артқан абырой мен беделі
Сұрап, сатып алынбаған ешкімнен.

Тамырсыз жан жұрт мұңына саңырау
Деген пікір рас па еді, тәңір-ау?
Неге болдық рухсызға қоңырау?
Қандай қорлық, ағыл-тегіл дәулеттен
Дәулеттінің жан байлығын танымау.

Дәстүріміз тұрса екен деп күшінде,
Егемен ел болуды аңсап түсінде,
Ұлы арманы запыран боп ішінде,
Сан ғасырлық ұлтымыздың шайқасы
Сендейлерді тайраңдату үшін бе?

Мұндай бақты көрдің бе екен түсінде,
Бүгін жұртты менсінбеген пішінде,
Шыға келдің айналып тас мүсінге.
Біздің қилы күресіміз кешегі
Сені атқа отырғызу үшін бе?

Біздің дәуір нарықтан кеп табылды
Бірақ, нарық жүрмей жатып жаңылды.
Нақ сол тұста сынап қалдың бағынды.
Қоғам мүлкін зандастыра жымқырып

Іс бастап ең, байлық сел боп ағылды.
Рухынан артық қойған қарынды
Шын безбүйрек болып шықтың алымды.
Нәтижеде жұрт қалтасы қағылды.
Ал әйтпесе мына үйлер, зауыттар
Қайдан тапқан дәулетіңе алынды?

"Бөлінсе де сана төртке, ми үшке,
Нарық заңы солай, жөнсіз тиіспе!" –
Дейді біреу шығып алып мүйіске.
Сонда қалай, кедейленіп бар халық,
Жүз-ақ адам бай болуға тиіс пе?

Жүз бай шырқап, миллион кедей аһ ұрған,
Пайда тым аз жүз бай еккен дақылдан.
Кім бар жұртты тең баюға шақырған?
Фарабиден "мықты ел кім?" - деп сұраса,
"Қайыршысы жоқ ел," - депті ақылман.

Сорласа жұрт рухсыздан сорлайды.
Қырандардан биік қойсақ торғайды,
Отанды кім торғайлардан қорғайды?
Рухсыздың, қайырсыздың баюы,
Бәлкім, ертең ұлтымызға зор қайғы.
Жинасаң да әлемнің бар алтынын,
Қоршар сені салқын шаттық, салқын үн.
Адамдығың көрсетпесе жарқылын,
Ешкім рух байлығынан бөлініп,
Шын бақытқа жеткен емес, жарқыным!

Түсінісу теоремасы

Қара бұлттай қайғы жапты бөлмені.
Адамзаттың алғыр, ұлы қыраны
Лев Толстой жатыр еді өлгелі.
Әйелі кеп қолын сүйіп, жылады:
"Тежей алмай мінезімнің тасырын,
Өзіңменен өтті жарты ғасырым.
Мен бейбақты кешіре гөр.
Күнәм көп...
Кешіре гөр, Кешіре гөр, асылым?!"
Өткен күнін оймен шолып алыстан
Үнсіз, іштей күбірледі данышпан:
"Жә, кемпірім,
Жасыңды тый,
Жетті енді,
Жылап ешкім қайыра алмас өткенді.
Қаштым сенен...
Саған жақын жүргенше,
Артық көрдім жиһан кезіп кеткенді.
Жалғыз сенен қаштым ба екен мен бірақ...
Ресейден бөлінбестей болдым-ақ,
Із бастадым күртік қарды омбылап.
Күллі әлемді тамсандырған ақылым
Сенен қолдау таппағаны қорлық-ақ.
Бір шындық бар ешкімнің жоқ таласы –
Ұл-қызымның болдың ғазиз анасы.
Қартайғанда түсініспей, әттең-ай,
Жолымыздың қырсыққанын қарашы.
Дей алмаймын: "Маңдайымның сорысың...
Қамқорым боп создың қанша қол ұшын.
Бірақ мені түсінбедің.
Түсінуге және де
Тырыспадың...
Кешірмеймін сол үшін,
Кешірмеймін сол үшін..."
Күллі адами пенделікпен алысқан
Қыран ойы тұрақ таппай ғарыштан,
Әйеліне қарап терең күрсіне,
Мәңгілікке көзін жұмды данышпан.
Қайда, қайда көңіл сырын көзден ұғар нәзіктік?
Үш өлшем бар –
Биіктік пен тереңдік, кеңдік (яки жазықтық).

Бұл үшеуін бағаламау - көзсіздік һәм кереңдік.
Ал түсінбеу... бақытсыздық болар ол.
Иә, адамдық қатынаста жоқ әлі де сара жол.
Оңай емес, оңай емес бұл егес,
Қашан болсын бірлік жолы бұрыстау.
Керек десең, түсінбестік кінә емес,
Қылмыспен тең - түсінуге тырыспау.
Оһ, қаншама бұлақтарды жұрт түсінбей суалтты.
Сөйтіп, қанша бәйтеректі қуартты.
Оһ, қаншама ұлыларды жұрт түсінбей өлтірді,
Сөйтіп, мына тіршілікке үлкен зиян келтірді.
Бруноны отқа жаққан,
Галилейді сотқа тартқан,
Біржан салдың арқан байлап қолына,
Жылан болып Ұлықбектің иірілген жолына
Түсінбестік еді ғой.
Соның бәрі адамзаттың сорына.
Түсінбестік аз жайды ма қанатын?
Мұнан асқан нала бар ма,
Ұлы Абайды сабаған да
Түсінбестік болатын.
Талантына тамсандырған талайды
Жазған шақта Әуезов сол "Абайды",
"Бұл туынды шыға алмайды белеске",-
Деп құлшына қарсыласқан,
Қияс ойға қамшы қосқан
Тағы да сол түсінбестік емес пе?
Ал Әуезов жолсыздыққа бұл сынды
Ызалана қол сілтеп,
Іштей, үнсіз күрсінді:
"Түсінетін халық аман болсын", - деп.
Өткен - өтті. Бірақ бәрі есепте.
Қандай азап,
Қандай азап - ұғыспау.
Түсінбеген кінәлі емес десек те,
Қылмыспен тең - түсінуге тырыспау.
Түсінбестік - секілді бір көк тұман
Сол көк тұман тудырады көп күмән.
Бір жас дарын көтерілсе мінбеге,
Жұрт түсінбей қалмаса екен деп тұрам!
Байқаймысың,
Байқаймысың
Мына ғажап тамашаны:

Бір адамға байланысты бір адамның болашағы.
Байыппенен көз жіберсең асау жылдар өрісіне,
Бір адамға байланысты бір адамның жеңісі де.
Бұл замани қағиданың мүмкін бе екен көнермегі,
Қозы Көрпеш аман тұрса,
Баян сұлу өлер ме еді?
Исатайды жеңбесе жау,
Махамбетті жеңер ме еді,
Қайран ақын тағдырының соққысына көнер ме еді?
Қайран ақын - сұңқар қиял, наркескен ой, батыл арман,
Исатайдан айрылғанда жер бауырлап жатып алған.
Бұдан асқан қайғылы түн қонған емес басына оның,
Досы барда алшысынан тұрушы еді асығы оның.
О, сұмдық-ай,
Жаулық сезім парасатты паналапты,
Исатайдың өлімімен Махамбетті жаралапты...
Қадірлім-ау,
Көз жіберші асау жылдар өрісіне,
Бір адамға байланысты бір адамның жеңісі де.
Кейде мені мұқатпақ боп жаулар сені жамандайды,
Ал егер сен жамандалсаң, бұл, әрине, маған қайғы.
Басымызға шиыр-шиыр күн туғанда күстаналы,
Кейде мені жеңу үшін жаулар саған күш салады.
Тайғақ өмір жолдарында сүрінгенде тірек алар,
Сүйенішім сен екенін айтпастан-ақ біледі олар.
Әлемнің бар ажарынан бізге достық сымбаттылау,
Мен жадырап жүрсін десең, сен мықты бол, қымбаттым-ау.

Қыран тағдыры

Баяғыда, Бабамыздың бабасының бабасы
Жүрген кезде сүйенбей таяғына
Көңіліне пәктіктен өсірген гүл,
Жомарт әрі мейірбан жесір кемпір
Ұстап апты ауласына келіп қонған бүркітті.
(Одан мұндай батылдықты кім күтті?)
Ал Бүркіттің көріп имек тұмсығын
Кемпір қатты үркіпті.
Оны өзінше "майысқан" деп ойлапты
Сөзге келмей пышағын тез қайрапты.
Имек жерін кесіп, жонып, тегістеп
Сорлы құсқа бір жақсылық жасауға бел байлапты.
Гүжім аспан әлеміне айбатты,
Қайратына тамсандырған аймақты,
Қайсар қыран тағдыры
Ақылсыздау, бірақ адал кемпірдің,
Пышағында ойнапты.
Кемпір байғұс сыртқа жайып шын сырын,
"Басы қайтты, - деп қуанды, - қауіптің".
Жона-жона имек бүркіт тұмсығын
Тұмсығына ұқсатыпты ол тауықтың.
Енді бірде бүркіттің
Өткір, ұзын тырнақтарын аңғарып,
Басын шайқап тұрып қапты таңданып:
- Мүшкіл екен,
Мүшкіл екен бұл халің,
Сорлы құсым, егер де мен жолықпасам бағыңа,
Жетіпсің-ау жүдеп өлер шағыңа, -
Деп отап ап тастады бар тырнағын.
Патша жұртқа жар салды:
- Талмас қанат, Алмас қылыш иықты,
Маған ылғи аңсататын биікті,
Тіпті жалғыз інім өлген кезде де
Ұмыттырған кеудемдегі күйікті
Бүркітімді жоғалттым ең сүйікті.
Қыран еді ол бастан бағы ұшпаған,
Менмін деген арланды
Менмін деген киікті,
Тырнағы мен тұмсығында ұстаған.
Қайырымдылық ерлікке тән әманда,
Бүркітімді тауып берген адамға

Ат басындай алтын сыйлау
Түк қиындық туғызбайды маған да.
Ойға, қырға шабармандар ағылды,
Жұрттың бәрі бүркітті іздеп сабылды.
Үміт оты сан тараптан жағылды
Бірақ бүркіт қиындықсыз табылды.
Мазасыздық бұлты сондай серпілді
Алас-күлес шаттық күйі шертілді.
Шадыман жұрт хан көтере мадақтап,
Патша алдына алып келді кемпірді.
Патша лезде құсын танып, түнеріп
Үнсіз қалды зілман ойға тіреліп.
Көңліндегі апас-қапас тасқынды
Айғақкерлеп жанарына жас тұнды.
Енді бір сәт оймен шолып қиырды,
Қабағын тас жиырды.
Нөкерін тез шақырды да бүркітті
Өлтіруге бұйырды.
- Тағдырыңды қасіретке байланған
Ап шыға алман, бұл тұйықтан, қайраннан.
Хош бол, құсым, - деді патша қыранға, -
Өлген жақсы қасиетін жойғаннан.
Сонан кейін: - Иә, кемпірім, аман ба?!
Деп жадырап шыға келді ол табанда, -
Сендей жомарт адамдар,
Ауадан да қажет біздің қоғамға.
Үстем содан мерейің де, бағаң да.
Шапағатың тиді, міне, маған да.
Әттең, әттең... осы дарқан пейліңе
Ақылыңның сай келмеуі жаман да.
Тұғырыңда тұра алмайсың тағап қып,
Сөйтіп тағы жасайсың-ау ағаттық.
Нәрестенің қолындағы қанжардай –
Ақылсыздың қолындағы жомарттық.
Жаның адал.
Адал содан асың да.
Ат басындай алтыныңды ал,
Тосылма!
Бірақ мына алтын алған қолыңды,
Амал қанша, қалдырасың осында.
Тек өзінді санай көрме ғарыпқа,
Қатал жаза қолданды деп қамықпа.
Өйткені сен қарсы шапқан жаудан да

Қауіптісің халыққа.
Қалың қауым сенен оңғақ күй көрсе,
Саған қарап жомарттықтан жиренсе,
Не болмақшы? Ал мына алтын өзіңді
Асырасын арқаң жерге тигенше!
Қатал патша дегенінен қайтқан ба?!
Сөйтіп қолын кескен екен кемпірдің...
Анам маған осы аңызды айтқанда
Көз алдымда сен тұрдың.
Дарының да, даңқың да бар жаңғырғын,
Ақ тілектер арай шашса гүлдейсің.
Бірақ ертең не күтеді алдыңнан,
Білмейсің-ау,
Оны мүлдем білмейсің.
Тұтастырып бақ пен сордың арасын
Сиқырлайды атар таңның назды үні.
Бүгін кіммен, ертең кіммен боласың?
Тым күрделі бұл сұрақтың мазмұны.
Заман егер аямаса бар нұрын
Мансап сені құлата алмас торына.
Жатсам-тұрсам тілемеймін тек Тағдырың,
Түспесін деп әумесердің қолына.
Егін жұртқа бағалы тек дәнімен,
Дән саларлық ойларыңды сұрыпта.
Дос көңілін ұсынғанның бәрінен
Достық шыға бермейтінін ұмытпа...

Эверестке шығу

Қадалған көз таларлық,
Жігер отын жанар ғып,
Эверестке шыққандардың тізімі,
Саусақпенен санарлық.
Махаббат та шың сияқты:
Күн жақындап қасына,
Бұлт қонатын тасына,
Қыран тектес жандар ғана
Шыға алатын басына...
Бәрі бітті.
Құлайды арман дауыл жыққан қайыңша,
Ел күлмей ме ессіз үрей ықпалына бой ұрса?!
Өзін-өзі өлтіруге тиісті еді Транзей
Сол кездегі әміршінің қатал заңы бойынша.
"Мені айналып, өте алмайтын кезеңге тап болдың ба?"
Дегендей-ақ жарқ-жүрқ етіп қанжар жатты алдында.
"Қайсар Рим заңы солай, Көзінді енді күрт, батыр" –
Деген сөзді оймен айтып, біраз адам сыртта тұр.
Бөлме дел-сал, жүріп жатыр өмір, өлім таласы,
Ал, қанжарға қол бармайды, бұл азапқа қарашы.
Гүлзар тірлік қимастықпен жымиғанда қиылып,
Ең бастапқы қатқыл ойы бірте-бірте сұйылып,
Дір-дір етіп, дегбірі ұшып қалшылдады бейшара.
Намысына тірек етер ерлік таппай күйініп.
Осы сәтте кіріп келді Аррия, Ақша қардай аппақ көйлек киініп,
Жанарынан жан тербетер назды сәуле құйылып.
Асқақ ұстап, сұңғақ бойын сымбатты,
Транзейге әйел былай тіл қатты:
Құдай саған еркек деген ат берді,
Дәулет берді, Атақ берді, Бақ берді.
Шараң қанша енді соның бәрімен,
Қоштасатын шақ келді.
Кимекпісің қорқақ атын нөкта ғып,
Қалсын десең еркек атың сақталып,
Есінді жи, айнама менің, есінді жи, қамықпа,
Ел мазағын көтеруден өлім ауыр болып па?!
Илан маған, тіпті түк те қиындығы жоқ мұның,
Батыл ұста қанжарыңды, батыл ұста, шоқтығым!
Ездік мінез сынға түспей қойсын қайдан байқала,
Қиындықсыз келген бақыт кетер кезін айта ма?
Бұл ерлігің болсын сенің ең алғашқы, ең соңғы

Көне, менің қимылымды қайтала!
Аррия ару Транзейге ойлы көзін ойната,
Жүзін гүлдей жайната,
Күле қарап, тұрды дағы қанжарын,
Жүрегіне сұғып алды бойлата...
Шулы, даулы пікір тастап артында,
Бір-біріне қол созысқан қалпында,
Біраздан соң екі бейне жатты үнсіз...
Кемітпеген тіпті қорқақ күйеуінің нарқын да
Ұлылық бар сол әйелдің даңқында...
Бірақ мақтау қажет те емес алтынға.

Алғыс айтып өтем саған

Рысбек Тұрысбековке

Бір бастан-ақ Мен Сен болғам,
Сен әрине Мен едің
Екеуміз қос желкені едік достық атты кеменің.
Келер таңға қиял жалғап, сыр толғасып кей күн біз
Шын досы жоқ адамдарды аяу керек дейтінбіз.
Адал достық құдіретін ешбір сезім бөгемес,
Тіпті көзсіз махаббаттан оның даңқы кем емес.
Тірліктегі менің әрбір өрісім мен жеңісім
Ең негізгі қуаныш боп есептелді сен үшін.
Қалжыраған сәттерімде қайғы-мұңмен қағысып,
Пейіліңді қанат етіп, сен жетуші ең ап ұшып.
Енді бейнең алыс тартты қалың тұман ішінде
Еш айырма болмап еді сөзің менен ісінде
Зор пенделік тарту күшін жеңе алғаның үшін де,
Саһ адалдық ауасымен дем алғаның үшін де,
Маған шексіз және шетсіз сене алғаның үшін де,
Алғыс айтып өтем саған өңім түгіл түсімде.

Жетінші түйсік

Үйленіп отау көтердің, мінеки, сен де, бала қаз,
Тірліктен, бірақ, жарқыным, үйленбей кеткен адам аз.
Сен түгіл қасқыр қасқырмен, маймыл мен маймыл жұптасқан,
Өз теңін тапқан соң ғана адымын олар нық басқан.
Ойың мен ісің - жаңғырық, кейде оған түйсік жетпейді,
Әйел ап, бала тудыру ақылды қажет етпейді.
Күнделік құмар сезімді өрілгені үшін отпенен,
Шатастырып алдық, құдай-ау, біртуар махаббатпенен.
Алдану, сірә, түк емес, бұлтақсыз, бұлтсыз шақта да,
Үйлену деген, қарағым, алғашқы баспалдақ қана.
Ата-анан, үрім-бұтағың, бәрі де сені тұр қолдап,
Бастысы - сұлу жұбайың өзіңе ертең кім болмақ?
Махаббат - қайсар заңғар шын, кез келген өрлей алмаған,
Он мыңнан, бәлкім, екі адам үмітін зорға жалғаған.
Содан ғой, сансыз кеудені жалғыздық дерті торлаған,
Қаншама заңғар тұлғалар қанатсыз жардан сорлаған.
Тұрмыстың түрлі сынынан сүрінбей өтті десе де,
Жұбайың досың бола ма? Міне, бұл - басты мәселе.
Не бермек тәннің одағы? Жаныңа жаны қосылмау –
Бұл - нағыз бедеу қасірет, қосылмау деген - ашылмау!
Гүл болып ашылмағанның тілегін кім бар жақтаған?
Рухы қосылмағанның сезімі шаттық таппаған.
Рухы қосылмағандар - жалынсыз, сәнсіз, жақұтсыз,
Сондықтан мына жалғанда екеудің бірі - бақытсыз.
Сондықтан махаббаттың да сырт санын құрайтындар көп,
Жәй көзге күліп жүргенмен, жасырын жылайтындар көп.
Тағдырдан қашу мүмкін бе, жүрсең де қандай жолменен,
Бір мәнді сұрақ алдында тұрады ылғи көлденең:
"Жұбайың досың болды ма самғатқан сенім шырайын,
Нақ сондай ұлы бақытты берді ме саған құдайым?
Ойнай ма оның көзінде сезім мен рух жарқылы,
Ұға ма ол шаттық-мұңыңды жетінші түйсік арқылы?
Ұқпаса... ісің секілді дауылда мұзға жаққан от,
Рухани терең түйсіну жоқ кезде махаббат та жоқ.

Сұлулықты сезіну

Нар көңілдің жастығы ма,
Әлде оянған арман ба,
Жүз жасаған Жамбыл ақын кешегі,
О, керемет, Грузияға барғанда, -
Бір сұлуға ғашық бопты деседі, -
Міне, нағыз бүгінгінің батыры,
Қатал уақыт қарияны сала алмапты-ау тезіне.
Неткен қайсар сұлулық бұл, - деп бір орыс ақыны
Жас алыпты көзіне.
Иә, қарттар бар арғымағы арманнан,
Жігерімен дүр сілкінткен даланы.
Сұлулықты сезінуден қалған жан
Бәрінен де қалады.
Жер бетінде жел өшірген із аз ба,
Жігерсіздің өрісі әркез тар болған.
Отызында кемпір болған қыз аз ба,
Жігіт аз ба отыз бесте шал болған?!
Кім жас,
Кім қарт,
Уақыт өзі іріктер,
Ер көбейсін ат қып мінер қиялды.
Қарттық - оттың азаюы, оты азайған жігіттер
Қай кезде де қоғам үшін зиянды.
Бақыттысың әр таң сайын көзіңді
Сұлулыққа суарудан қашпасаң.
Қартайдым деп алдай көрме өзінді,
Қарттық жаспен өлшенбейді ешқашан.

Қазақтың бас бұлшық еті

Қажымұқан қабірі басындағы ой

Тұлпар далаң, іңкәр далаң айтып жатыр алғысын,
Қабіріңе бас игендей тәкаппар тау, қарлы шың.
Күллі қазақ әйелдері толғатса да қанша рет
Туа алмастан келеді әлі саған ұқсас нар мүсін.
Ұлтымыздың қара күші, дара күші армысың,
Біз аспаған биіктерден сенің даңқың қарғысын.
Беске толған шағым еді.
Қасқасудың төсінде Беу, Қажеке,
Әкемді іздеп келген кезің есімде.
Шетте жүріп мекенінің амандығын сұраған,
Кезеңі еді әкемнің ол көңіл шыңы құлаған.
"Туған жерден мені іздейтін бар екен деп бір адам",
Құзар тауға сүйенгендей сені құшып жылаған.
Сен әкеме жігер беріп, мейіріміңнен от өріп,
"Мына ұлың палуан болсын!" дедің мені көтеріп.
Жә, палуандық қайда маған, нәзік, жұқа кескінмен
Жел үрлесе құлайтындай қауқарсыз боп өстім мен.
Бұл не тағдыр, сусыз көлдің қоғасындай мәні кем,
Тән қуатын күйттегеннің жығылдым мен бәрінен.
Намысыма қамшы басып, бірақ қарап қалмадым,
Өзің жеңген жарты әлемді мен де біраз шарладым.
Ой қуатын жарқыраттым талай көңіл көгінде
Бәлкім, мені рухымен палуан болсын дедің бе?
Бір шынары атансам мен сен даңқ қосқан Отанның,
Мүмкін түскен нұры шығар сонда берген батаңның.
Қазақтың бас бұлшық еті, құлагер төс, піл табан,
Қара күште әлі ешкім жоқ сенше биік шырқаған.
Өнерге де өзгелерден жақын ең ғой бір табан,
Рух қашып бара жатыр өзің өскен қырқадан...
Бүгін мені қайта көтер жарты ғасыр өткен соң
Қанатсызды мойындамас мінезіңмен бұрқаған
Сол бір салтың тірі тұрса, тұрар әр кез ұлт аман,
Қазақтың бас бұлшықеті, құлагер төс, піл табан...

Қалдаяқов өзені

Бар қазақты тамсандырған,
Таңнан-таңға ән салдырған
Өзін әнмен қарсы алдырған Шәмші едің.
Зорсынғанның көбісі құры сүлде,
Ешкім көзі тірісінде
Ән көгінен дәл өзіндей таба алған жоқ нар сенім,
Қандай ғажап кереметің бар сенің.
Ұлылыққа еліктегіш отсыз, нәрсіз көздер көп
Біреулер жүр саусағының көмегімен сазгер боп,
Ал сен ұлы жүрегіңмен,
Пейіліңмен, тілегіңмен,
Күллі тамыр тірегіңмен,
Дарын едің алдына жан салмаған,
Ұлт сезімін арқалаудан талмаған.
Отырардың еңкеймеген рухын
Әр қазаққа ән арқылы жалғаған.
Бәлкім, содан мандайыңның қасіреті тым қалың,
Пенделік пен кенделікті көп көрсең де сынбадың.
Заманыңда ұшырсаң да әннің небір сұңқарын
Тіпті сазгер қоғамына мүше болмай кеттің-ау
Ерлік шығар сондай сәтте еңкейместен тұрғаның.
Өкпелеме қазағыңа, өкпелеме, іңкәрім.
Жігіттің бір жарқыны едің,
Дәуірдің сом алтыны едің
Едің және арайы.
Бірақ сенен әлдеқайда қымбатқа
Бағаланды қалайы,
Солай көшкен бұл даладан ұлылардың талайы.
Мына шақта, ізгіліктің тауы тозған кезеңде,
Қырандардан қораздар мен тауық озған кезеңде,
Хас тұлпарды топ жабағы
Қалың шаңға жауып озған кезеңде,
Айналдың сен енді ешкім бөгей алмас өзенге.
Енді саған өшпес, өлмес атақ даңқтың кезегі
Келгендігін досың түгіл қастарың да сезеді.
Кеш болса да жадырап ақ, еркелеп ақ еліңе
Ұлтымыздың ұлы өзені,
Қалдаяқов өзені.

Еркектерге көзқарас, әйелге сирек жолығатын бақ

Отырарда бір қадірлі қарияның қанатты
Тұлпар тектес аты бопты сүйсінткен бар алапты.
Мінезі сәл жайсыз екен шодыр бала іспетті, -
Шаршап-талып шөлдесе де арықтан су ішпепті.
Жек көргені жақын келсе, тарпып, теуіп тістепті,
Содан аяқ шідерленіп, бастан жүген түспепті.
Бозбалалар сымбатына көз тастайтын табына,
Қарияның ай дидарлы қызы бопты тағы да.
Сол жас ару, әкесіне былай депті бір күні:
- Әке, сенің дарқандығың шақырады күлкіні,
Қиқар, тентек мына атыңды мәпелеуді қоймайсың,
Айырбастап, сатып, сойып, неге көзін жоймайсың?
- Рас, қызым, сөзіңнің жоқ қатесі,
Аттың қиқар мінезі бар, - деп күрсінді әкесі, -
Тек бұл бейбақ - ат біткеннің зерегі,
Түскен кезде бәйгелерге, жарысқа,
Жаралғандай шабу үшін алысқа
Арын салып, күшін, терін төгеді,
Бірақ сөзсіз бірінші боп келеді.
Әйгілеген елге күшін,
Сол ғаламат еңбегі үшін,
Қиқарлығын кешіруге болмай ма?!
Кешірмесек, бетте таңба қалмай ма?!
Аз ба елде тұлпарды асқан бағы бар,
Жуас, көнбіс, моп-момақан жабылар?!
Қасиетін сезбесе де, тәлім алар, табынар,
Жуасты әркез мақтайтын жұрт табылар.
Бәлкім, тұлпар сол үшін де ызалы,
Ызалыны бағалауға шабандауымыз біз әлі.
Нағыз еркек тұлпарға ұқсас, айнамау,
Саған қылмыс ол жайында ойламау.
Толғағы кем талғамыңа бар таңым,
Басыңа бақ қонбай ма деп қорқамын...
Дұрыс шығып әкесінің есебі,
Қыздың жолы болмай қапты деседі.
Ойлан, жуас жан іздеген, жар іздеген, жас талап,
Өмір сенің күткеніңнен әлдеқайда басқарак,
Еркек сұлу көрінбей ме еркімен,
Еркіндіктің нұры ойнаған көркімен.
Жалғандыққа күрес ашқан ісімен,
Сүйгеніне берген қайсар сертімен

Және соны қорғай білген күшімен.
Ойлы әлемнің әйелдерсіз күні бар ма көктеген,
Әйтсе де мен әйелге ұқсас еркектерді жек көрем!
Еркектерге еліктеген әйелдің де аз табары,
Иә, әр жыныс өз мінезін сақтауымен бағалы.
Жігіт жігіт санала ма бұғып жүрсе тасаңда,
Өз пікірі жоқ еркектен қорқу керек қашанда!
Қанаттыны кері тартып, табандап,
Ұшар кезде ұша алмайтын шабандап,
Өз пікірі жоқ еркектер ел басқарса, не болмақ?!
Тоқтамайды еркектер мен телпектердің жарысы,
Ойлан, қалқам, еркекті еркек етіп келген - намысы.
Мықты кім бар намыс атты батырдан,
Бір сөз үшін қаншама еркек тіршіліктен жан кешті.
Бір сөз үшін жекпе-жекке шақырған
Қайсар Пушкин Дантесті.
Ар-намыстың құрбандығы
Аз болмапты, қайраулы әлі әділеттің балтасы.
Жердің аман тұрғандығы –
Сол намысқой еркектердің арқасы.
Әркез нұрлы үміт сеуіп алдымызда таң жатсын,
Қайғы келсе жеңілмейтін,
Бақыт келсе семірмейтін,
Ер мінезін қадірлейтін
Әйелдердің даңқы артсын!
Ал, жас ару, тұрмайды ешкім жолыңда,
Өз тағдырың дәл қазір өз қолыңда.
Талғамыңды әйгілей ме талабың,
Көкейіңді сезіп тұрмын, қарағым.
Айтқаныңнан шықпайтын,
Меселінді жықпайтын,
Саған момын, жұп-жуас еркек керек,
Жо-жоқ, еркек емес-ау, телпек керек.
Егер бүгін қайта туса ұлы Абай,
Ол да саған қалар еді ұнамай.
Бақаның да әніне сай бағы бар,
Іздегенің жабы болса, табылар.
Нағыз бақыт тұяғымен тұлпардың,
Қиялымен сұңқардың
Өлшенетін мына ұшқыр заманда
Бірте-бірте құнсызданар бағаң да.
Мен сенемін, шын еркектің алдында
Қызаратын күн туады саған да

.....
Тек ол күннің кеш келгені жаман да!

Ел тілегінің күші

Тағдырының той-қызығы тарқаған
Өлкедегі ең бай әрі қарт адам
Сәуле шашқан досы түгіл қасына,
Шығып алып құзар таудың басына,
Жаратқаннан ұлы демеу сұрады,
Үш күн, үш түн жалбарынып жылады.
- О, тәңірім, Санам мұңға шайлықты,
Бердің маған бұл маңда жоқ байлықты.
Адам аз ба барлықты даңқ санаған,
Бірақ бақыт таба алмадым мен одан.
Қарттық жеңді,
Көрде тұр бір аяғым,
Осыменен бітпек пе өмірбаяным?
Көз жұмарда нені демеу етемін,
Байлығымды кімге сеніп кетемін?
Пейілі мен мерейінен таң атқан
Бір нәресте сыйла маған, жаратқан?!
Сүмбіле шың болып лезде жап-жарық,
Үн естілді ақша бұлтты қақ жарып:
- Сен перзентсіз өтесің бұл өмірден,
Саған сондай жалқы тағдыр берілген,
Ол шешімім өзгермейді және де!
- О, жаратқан, тәтті арманым өле ме? –
Деп сорлы қарт тұманданып көз алды,
Ұзақ тұрды, сосын қайта сөз алды.
- Онда маған мұңға төзер сана бер,
Және үш күндік ғұмыры бар бала бер.
Нәрестемнің иісін жұту мен үшін
Басты арманым, еді қарттық жеңісім...
- Мейлі, болсын! - деді Тәңір дауысы,
Алтын нұрмен арайланды тау іші.
Неткен жұмбақ ғұмыр еді бұл тәтті,
Тоғыз айда жас тоқалы ұл тапты.
Нәрестесін құшып, иіскеп шал сорлы
Сәл де болса тағдырынан бал сорды.
Жомарт көңлін шуақты ойға батырып
Той жасады елді түгел шақырып.
Ат мінгізді жігіттерге санатты,
Балалы үйге сауын сиыр таратты.
Мәрттік нұры асқақтатып қиялды,
Жетім-жесір тоғыз қойдан сый алды...

Пейіл барда зейін қалай қалғысын,
Шын жүректен білдірді жұрт алғысын:
- Бойлайтындай ел мен жердің сырына
Ұзақ ғұмыр берсін, Алла, ұлына!
- Ер мен ездің жігін оңай сезінген,
Құдіретті күш кетпесін сөзіңнен!
- Перзентіңнің мейірім ойнап көзінен,
Жомарттығы асып түссін өзіңнен!
- О, Құдайым, пендем десең сен егер,
Мына қартқа құламас бақ бере гөр!
Уәделі үш күн тақау қалды бітуге,
Бейшара шал жаманшылық күтуде.
Төрт күн өтті, он күн өтті... бала аман,
Бірақ қауіп өшер емес санадан.
Қырық күн де желіп өтті асыға,
Шал қайтадан заңғар таудың басына
Көтеріліп, алғыс айтты тәңірге:
- Мұндай шаттық көрмеп едім өмірде,
О, Жаратқан, сенім өлсе - ер жетім.
Өзің үш күн ғұмыр берген перзентім
Әлі тірі. Бір күннен соң бір күннен
Қатер күтіп, ұйықтай алмай жүрмін мен.
Өр адами тағдырымды ырза ғып,
Еттің маған неге мұнша мырзалық?
- Жоқ, сен өзің мырза екенсің, о пендем,
Адамдығын ту ғып шырқау көтерген, -
деді Тәңір ақша бұлттың ішінен. -
Сен және де дархан жүрек күшімен
Қуантуға тырыстың әр адамды,
Сол пейілің сақтап қалды балаңды.
Қатал тірлік қасіретінен арыған,
Сенің жомарт мінезіңді таныған
Үлкен-кіші түгел айтып ақ тілек,
Жатты өзіңе, балаңа да бақ тілеп.
Адам ылғи бір ізгі істі сағынса,
Игі тілек арнасынан табылса,
Демелсе егер тілек көптің қолымен,
Ескерусіз қалдыра алман оны мен.
Жомарттық - бұл мәңгі арымас қайсар күш,
Саған алғыс айтқандарға айт алғыс!..
Қарттың кенет шарықтап ой-шынары,
Ашылғандай шаттығының бұлағы,
Бұлттан бөрік киген тауды жаңғыртып

Қуаныштан айқай салып жылады.

Кета балықтың ерлігі

Өріс ашқан сан кеме, сан қайыққа
Біздің сонау айтолқын
Ақжайықта Кета деген балық бар.
Уылдырық шашар кезде сол балық.
Қос жанары тұмандана толғанып,
Пәленбай күн жол жүріп,
Әбден шаршап болдырып,
Құлшына, жанып іштен,
Жан жүйесін сыздатқан сағынышпен,
Ұрпағына сенімді орын тапқанша,
Ешқайда қайырылмастан,
Бастапқы бағытынан айрылмастан,
Көзінде тек аналық арман ойнап,
Жүзеді екен үмітін алға байлап.
Ол анық сезінеді:
Табиғаттың тамаша кезеңінде
Сонау іңкәр Ақжайық өзенінде.
Жылдағыдай секіріп ойнамайтынын,
Жем іздеп шарламайтынын,
Жанарында жаз көркі жайнамайтынын.
Тереңге тепсіне бойламайтынын.
Амал қайсы бәрін де көрі керек,
Ұрпағы үшін оған да көну керек,
Кеталардың тағдыры қандай қатал,
Уылдырық шашқан соң өлу керек!
Бұл балық шынында да дара батыр,
Әне, оған жақын тұр заман ақыр.
Соның бәрін біледі ол,
Біле тұра,
Уылдырық шашуға бара жатыр.
Қалса бопты ұрпағы жалғасы боп,
Жалғасы боп,
Тірліктің арнасы боп,
Өзі өлген соң денесін шортан жесін,
Мұнда оның инедей шаруасы жоқ...
Өттең, шіркін, мүсінші болсам-ау мен,
Ұзақ түн кірпі кілмей толғатар ем.
Ұрпағы үшін жүрегі жырлап өткен,
Ұрпағы үшін өмірін құрбан еткен
Осындай алыптарға
Ғажайып бір ескерткіш орнатар ем...

Өмір мынау, толған дау, толған егес,
Ұрпақ жоқта тарланың тарлан емес,
Арманың арман емес.
Өйткені ұрпақ тағдырынан маңызды
Бізге дейін ештеңе болған емес,
Және бізден кейін де болмақ емес!

Ормандағы оқиға

Көргендер де,
Көрмеген де арманда,
Ертеде бір той бопты, ұлым, орманда.
Қоқиқаз да, қаракұс та, қыран да,
Қара аю да, күшіген де, жылан да,
Қырғауыл да, қосаяқ та, зорман да,
Бас қосыпты сол маңда.
Қоян кепті қос құлағы ербеңдеп,
Тасбақа да орын тепті төрден кеп.
Сан орманның тамашасын тауысқан
Ән шырқады ала қанат сауысқан.
Жапалақ та ән шырқады толғана,
Кезек әзер жеткен кезде қарғаға,
Маңдайына алақанын жастана,
Тыңдаушылар қалғып кетті, масқара.
Қоян айтты: - Қалай болған күнде де,
Ән кезегін ұсынған жөн
Пілге де!
Бір тыңдаушы айқай салды:
- Немене? Өнер шіркін, қара күшке көне ме?
Одан қайта Піл ағай
Тауға барып тасымай ма бөрене?
Бірақ жұрттың елең қылмай бұл сынын,
Піл ән салды бұлғандатып тұмсығын.
Тумады-ау деп ой сергітер байтақ ән,
Қалың қауым қалғып кетті қайтадан.
Осы сәтте Бұлбұл әнге басты бір,
Қарт тоғайдың елестетіп жастығын.
Мүлгіп кеткен тыңдаушы жұрт оянып,
Жанарынан ризалықпен шашты нұр.
Көпке дейін тежеу мүмкін болмады
Ұлан-асыр қуаныштың тасқынын.
- Өте орынды соғылды бұл шапалақ, -
Деп сөз алды тостаған көз жапалақ,
- Біз де өнерін қадірлейміз бұлбұлдың,
Бірақ аз-мұз шатағы бар құрғырдың,
Қараңдаршы, бір қанаты қырқылған,
Балақ жүні ұйпаланған, жыртылған,
Достарым-ау, жатқан жоқ па осында,
Бет қызартар үлкен істің былығы?
Қаршыға айтты: - Доғар сөзді, тасынба,

Бұл өзіндей пенделердің қылығы,
Онсыз, сірә, күн кеше ме майдалар?
Әйтсе-дағы бір сыр шерттің ойланар.
Мына сенің қанатың сау, ал содан,
Жұртқа қандай пайда бар?
Ауыр еді бұл сұрақтың салмағы,
Елдің көбі Қаршығаны қолдады.
Баз біреулер тұрып алды табандап
Бұлбұл әнін жерге соға жамандап.
Тек Қарақұс қалыс қалды...
Келмеді оның тіпті көзге түскісі.
Өнерінің құдіреті жағынан
Бұлбұл, сөзсіз, құс біткеннің күштісі.
Мақтар еді жарылып бір ағынан,
Ой шырмаған қызғаныш ит тағы бар.
Ал даттауға қорқатын ол Бұлбұлдың
Үлкен болашағынан.

Шекарасыз жомарттық

Өмір деген ұлы өзенде ғарышқа атқан толқындарын,
Бәрі де есте, алқынғаның, бақыт іздеп шарқ ұрғаның.
Ашық-адал мінезіңді ту ғып ұстап жарқылдадың,
Бірақ неге қайығыңды құзға соғып алдың, жаным?
Кей адамның рухынан бақыт кейін қап жүреді,
Жігіт едің аузын ашса көрінетін ақ жүрегі.
"Дарындыдан қарынды озсын!" дейді күліп заман арсыз,
Нақ осы ұран тұрған кезде қалай түлеп, ағарарсыз,
Қарын күшін мойындамас жұртты қайдан таба аларсыз?
Таба алсаңыз мұның ерлік екендігін бағаларсыз.
Сатылғанның барлығы - құл, сатылсаңыз - жоғаласыз.
Ал, сен соны тым ерте ұққан жомарт болдың шекарасыз.
Күнде үйіңе қонақтарды топ-тобымен алып келіп,
Таң атқанша лаулап-жанып, әрқайсысын танып, көріп,
Және оларды әнге, жырға, ой-толғауға салып көріп,
Отырушы ең, қымбаттым-ау, жүрегіңнен жарық беріп.
Дархан, аңғал болмысыңа пенде көздер таң қалатын,
Кез келгеннен пәкгік іздеу саған ғана тән болатын.
Сен бір бөлек ғұмыр едің сөзі - сенім, ісі - бекем,
Бәлкім ақын болғандығым сендей достың күші ме екен?
Мен қайда ұшсам, қанатымнан демеп жүрген сені көрем,
Шашым ойша таралады Ақтөбенің желіменен,
Сосын Естай әуенімен, ару Қорлан лебіменен,
Мен қайда ұшсам қанатымнан демеп жүрген сені көрем.
Әлі талай биіктерге бірге шырқап, асқақтаймыз,
Дос сезімді өлім жеңбес.
Сондықтан біз қоштаспаймыз!

Қымыз бен піспек

Зейнолла Қабдоловқа

Кел, ағатай, сырласалық, ойласалық аз уақыт
Шабыт отын жаққандардың бірі сенсің маздатып.
Ара-тұра намысыңның желмаясын боздатып,
Ойларыңды ұлы Әуезов ойларына қоздатып,
Тірлігіңе және содан тапқан жоқсың аз бақыт.
Қай кезде де айтылады батырға өкпе, досқа наз,
Ұлы қарты жоқ ұлттар - боп жүргендер босқа мәз
Ұстарасын жаландатпай сәл бөгелсін шаштараз...
Бұл қазақта ақ сақалдар жеткілікті болғанмен
Сол сақалды ту биікте ұстап жүрер бастар аз.
Бүгін міне, байтақ өлке нарық атты күйге енді,
Бақыт келіп дарынға емес қалталыға сүйкенді,
Сол сәтінде ол басқа биік қалталыдан сый көрді.
Аласа мен асқақ рух шекарасы жойылып
Майлы қасық ұстағандар қалам ұстап үйренді.
Ұлы мінез жинақтаған біздің ұлы даланы
Жан жағынан пендешілік дерті қоршап қамады.
Қайда оның ұрандары, қырандары саналы?
Табанының бедері жоқ "мықтылар" тым көбейді
Жағымпазға тоқтау айтар сақал қалмай барады.
Әдебиет деген сөздің әдеп, ұят - түбірі
Алыс кетті әдепсіздің, ұятсыздың дүбірі.
Бар кезенде ғасыр мұзы ұятпенен жібіді.
Ұятты қарт ел піспегі - ұлт қымыз болса егер
Елестету қандай ауыр піспегі жоқ күбіні.
Кел, сыйлы ұстаз, сырласалық мына туған күніңде,
Әуезовтің шәкірті едің, бізге ағасың бүгінде.
Жетпіс таудан асқаннан соң жеңілдемес жүгің де.
Ел ағасы болу азап.
Әр қимылың есепте
Әр асығыс сөзіңнің де сұрауы бар түбінде...
Сәмбі талдар аз ба, сірә, жел ығына майысқан
Ұлт риза болсын десең, бәйтерегім, бүгілме!

Оралу

Нақ төрінен мәңгі ит жығыс түсіп жатқан майданның,
Жігеріңмен көктен өтіп,
Ұлт мүддесін шекпен етіп,
Төбең бір сәт көкке жетіп
Өз өлкеңе ескерткіш боп оралдың ба, айдарым!
Жетекке алып саналы арман,
Бүршігіңді жаңа жарған шағыңда,
Денең қалып сонау Семей түрмесінің маңында
Мойыңқұмның топырағын қайта бастың кемелдеп,
Ара жігін ерлік пенен ездіктің
Бір-ақ қадам екендігін дәлелдеп.
Қиын сәтте жалау еткен намысын,
Даңқың ассын, қайсар ұлан, жанын қиған ар үшін.
Ноғайбайдың перзенті боп Алматыға кетіп ең,
Бар қазақтың мақтаны боп қайта оралдың, арысым!

Біз қазақтың екі ақыны біргеміз

Олжас Сүлейменовке

Біз қазақтың екі ақыны әрқашан да біргеміз
Түрлі сыпсың сөздерден де,
Ызғар шашқан көздерден де,
Заман мен заң өзгергенде
Бүлінген жоқ іргеміз.
Бірімізді екіншіміз ылғи қолдап жүргеміз.
Біз қазақтың екі ақыны әрқашан да біргеміз.
Көзі тірі пайғамбар жоқ, даңқы шырқап өскенмен
Пайғамбардың барлығы да өз жеріне кеш келген.
Бұлт құрсамай тұрар кезі өте сирек Айдың да
Ал сен туған мекеніңе терең тамыр жайдың да
Айналдың зор айбынға,
Міне содан өрбіп жатыр бақытың да, қайғың да.
Алғаш рет сен қозғалдың ұлт намысы дегенде
Халқымыздың ұлы рухын алып ұштың көп елге,
Баба түркі сөз төркінін ыждағатпен қопардың,
Семейдің зор қасіретін әйгіледің әлемге
Сөйтіп Абай, Шәкәрімнің аруағынан бата алдың.
Мен Аралдың, Желтоқсанның мұң-зарына болысып
Қыран таулы қырғыздардың ел ақыны атандым...
Ешкім бізді өгей ұлы дей алмайды Отанның.
Елден алған, жерден алған жырларының қуатын
Жолың болғай, ғасырының үні болған ұлы ақын!

Бесінші еркек

Намыс туы желбіреген өрінде,
Дүниеге келтірген сан алыпты,
Отырарда,
Менің тұрған жерімде
Мынадай бір асқақ аңыз қалыпты.
Жігерімен жіберердей тасты үгіп,
Өнер, ойы тармақты,
Адал, жайсаң жас жігіт
Ел ырысын шашып өткен
Тосын келген қасіреттен
Жанын салып тұған жерін қорғапты.
Ал, табиғат - ұлы Ана
Ұланына тіл қатыпты қуана:
- Бұдан да үстем болу үшін мерейің,
Ұлым, саған үш байлықты нысана етіп көрейін.
Нысап керек дәулетке де, баққа да,
Бірін таңда тек қана:
Әр сөзінде от тұратын,
Елге таңдай қақтыратын,
Ғажабы да, Азабы да орасан
Жұрттан асқан АҚЫЛ берем қаласаң?
Қызығушың көбейетін шашыңнан,
Көрген адам кете алмайтын қасыңнан,
Қызғаныш та тудыратын орасан
Жұрттан асқан КӨРІК берем қаласаң.
Ұмыттырып дүниенің тарлығын,
Кілең игі жақсылардың барлығын
Жинайтұғын дастарқанның басына,
Тіпті, қасы айналатын досына,
Қанаттыға өнегесі орасан
ЖОМАРТ тағдыр ұсынайын қаласаң?
Сонда жігіт былай депті:
- О, құдірет мекенім,
Бұл ғаламат сыйлығыңды қалай өтер екенмін?!
Арнасынан тасып шығып, құйылатын сайларға,
Сөйтіп жұртты қалдыратын әрі-сәрі ойларға,
Ерке және қызба тілмен сөйлеген,
Қайсар, тентек көктемгі өзен секілдімін кейде мен.
Жүрдек дәуір иығыма ауыр жүгін артады,
Дарқандығым,
Бейқамдығым,

Осалдығым бар тағы.
Өзіме-өзім жұмбақ жанмын, -
Бір күн сөзсіз от басам,
Сеніммен һәм кешіріммен қарайтын көз таппасам.
Қайда ол көз?
Қанша үміттің жалын босқа қармадым,
Жігер-ойым, Тәнім, Қаным, Шығындалсын бар малым,
Өзің айтқан үш байлықты кеудесіне жинаған,
Бір адал жар жолықтырсаң болмас еді арманым!..
Кәне, кімнің бақ жұлдызы туар екен оңынан?
Сол ер жігіт арман еткен асыл жардың соңынан
Сан мың еркек әлі қуып келеді...
БІРЕУІНІҢ мүмкіндігі әлдеқайда көп еді,
Жомарт, адал әрі жарқын жігіт еді өрелі,
Бірақ оны жігерсіздік бөгеді.
ЕКІНШІНІ шыдамсыздық адастырды жолынан,
Сосын қайтсін, ұстай салды басқа әйелдің қолынан.
ҮШІНШІ еркек қайратты еді жалын шашқан жанардан,
Қара күшке көп сенгеннен нәзіктігі жоғалған.
Шынайы сұлулықтың түп тамыры саналған,
Жер бетінде нәзіктікті аман сақтау зор арман.
Нәзіктігін жойған адам
Қыстағы
Терекке ұқсас жапырағы тоналған.
ТӨРТІНШІ еркек қажет шақта тәуекелге бармады,
Жарты жолға жеткен кезде сөніп қалды арманы,
Қазір қайсар тағдырына қарсылықсыз көнеді.
Тек БЕСІНШІ ертең қуып жетеріне сенеді.
Ауық-ауық берілгенмен уайымға,
Өжет сенім айналмағай ойынға.
...Сол бесінші - ең бақытты еркектің
Армандаймын болсам-ау деп тойында.

Малдық сана туралы мұң

Біздер қашан арыламыз дүлей-шампа күдіктен?
Ең дұрысы, адамдығы еңкейгеннен қорыққан.
Көп жыл бұрын Гималайдың баурайында жүріп мен
Бір жолбарыс аулаушыға жолыққам...
Соның айтқан әңгімесі қалып қойды есімде:
Қалың орман арасында, не құзар шың төсінде,
Не асқақ тау баурайымен сапар тартсаң жолға алыс,
Қайтпек керек, қарсы алдыңнан шыға келсе жолбарыс?
Ең бастысы, сабыр сақтап, еңкейместен тік тұру,
Аңға, малға жақындамас болмысыңды ұқтыру.
Осы шартты орындасаң, одан қауіп күтпегін,
Ал, еңкейіп, төрт аяқты малға ұқсасаң - біткенің.
Сол сәтінде-ақ тарғыл мысық қан толтырып көзіне,
Серіппедей тартыла кеп атылады өзіңе.
Бұл сұраққа ғылым әлі толық жауап таппаған:
Адам кейпін сақтағанды жыртқыш неге жақтаған?
Бәлкім, тәңір пенделерін ойға тарту үшін де,
Жаратты ма жолбарысты осындай өр пішінде?
Іңкәр тірлік жолындасың.
Қимылыңа мән бер сен,
Қай кезде де еңсе бүкпеу - ердің басты құралы.
...Мен де кейде адамдығы аласарған жан көрсем,
Ыза буған жолбарыстай атылғым кеп тұрады...
Бір белгілі бизнесменнің нақсүйері, сыңары,
Талай дарын ағып өткен,
Менің жастық шағым өткен
Алматыда, алма пейіл, сауда зейін қалада,
Жалт-жұлт еткен әсем тонын сары ала,
Гималайдың ең соңғы, ең атбалды,
Мекен еткен өр құзар шың шатқалды
Барысының терісі деп мақтанды,
Жанарында бір дарақы от жанды.
Бірақ менің бұл жел сөзге тіпті сенгім келмеді,
Жолбарысын жоғалтса егер - таулардың да өлгені.
Жоқ, Гималай, қасиеттім, сен тұра бер тағыңда,
Ізгілігін күдік басып,
Тағдырынан рух қашып,
Ұқсап әрі жойқын, ессіз ағынға,
Адамдарды малдық сана жетекке алған шағында
Және олардың қалуы үшін өз міндеті сабында,
Тәңір ойын жолбарыстың көзі арқылы қабылда...

Түркістандағы тау

Біздің елде, заманында әлем назар аударған
Озге түгіл өз ұлтынан шеттетілген таулар бар.
Соның бірі сенің аға - қазағымның нар тауы
Дәуірінің өр рухпен суарылған арқауы,
Талай жерге шашып едің жүрегіңнің жарығын,
Енді туған мекеніңе оралдың ба, алыбым.
Сыртта жүріп сағындың-ау, құшағынды аш, еркеле
Ұлыларын өлгеннен соң ардақтайтын өлкеңе.
Кейде солай, қырандардан шымшықозып жатады,
Оған бола төмендемес кең далаңның атағы.
Бірақ соған ұялатын көз көбейсін деп тіле,
Қансыз бетті қызартатын сөз көбейсін деп тіле.
Бүгін міне сенің күнің күліп кірді есіктен,
Қарсы ал кәне бақытыңды жетпіс бес жыл кешіккен.
Саған шексіз қатал дәуір сыбағасы тиіпті-ау,
Түркістанның мандайына симай кеткен биік тау.

Алтын, күміс және қалайы

Шыңғыс Айтматовқа

Пәстеу соғып сырт көркі мазмұнынан,
Бекер болды-ау, мезгілсіз тозды бір ән.
Мыстан құйдық тұлғасын ұлылардың,
Жер бетінде алтынның аздығынан.
Міне, тағы құлашын жазды бір ән,
Көркі осалдық етпегей мазмұнынан
Сорпа ішеміз қалайы қасықпенен,
Жер бетінде күмістің аздығынан.
Жасық жайлы жасампаз ойға қалып,
Жарар еді кетпесек майдаланып.
Сары шымшық сан рет той бастады,
Бұлбұлдардың аздығын пайдаланып.
Қалайы өтсе күмістің есімімен,
Үйреніппіз қарауға кешіріммен.
Соның бәрі асылдың аздығынан,
Азға зорлық жасаудың кесірінен.

Барселона әуежайындағы сұңқарлар

Бұл не өзі, әлде даңққа ғашықтық?
Талайлар жүр өлең-жырды кәсіп қып,
Десек тағы іскерміз һәм батылмыз,
Біз солармен күресе алмай жатырмыз.
Кедергілер көлденеңдеп күтпеген,
Пәле болды көңіл жықпастық деген.
Шығып жатыр, Шығып жатыр құлшынып,
Бойсыз, Ойсыз, Тек ұшуға құштарлар,
Құштарлықтан тұра ма әлде тіршілік?!
Жеке күйттеп әдеттенген бас қамын
Бір-біріне ұқсас,
Ұсақ құстардан
Тазартамыз қалай өнер аспанын? –
Деген сұрақ алдымызды кес-кестеп,
Кешегіден келіп жетті бүгінге.
Қиын, Қиын, ойланбасақ, түбінде.
Құр қалбақтап ұшуды нысап тұтқан
Ұқсастық пен ұсақтықтан
Қашан қонар екенбіз біз зор парасат-пайымға...
Барселона әуежайында
Болды бірде ғажап жағдай таң қалар,
Кілең ұсақ, майда құстар - шымшық, торғай, қарғалар
Билеп алып аспанды,
Реактивті ұшақтардың
Самғауына қиын кезең басталды.
- Бізді мұнша әлек еткен,
Бұл күтпеген пәлекеттен
Құтылатын жол қайда,
Ғалымдардан, сірә, көмек болмай ма?
Дүлей үрей құшағында азап шектік күнделік,
Майда құстар турбинаға
Жойқын ауа толқынымен бірге еніп,
Бес нән ұшақ істен шықты соңғы айда, -
Деп өтінді ұшқыштардың бастығы
Ғалымдардың басшысы – үлкен қасқа маңдайға.
- Ғылым үшін, міне, жаңа тақырып".
Қасқа маңдай аз ойланып отырып,
Табыстады істі басқа маңдайға.
Басқа маңдай ертіп басқа маңдайды
Жете зерттеп, түсінгенмен мән-жайды,
Құпияның құлпы ашылмай қасарды,

Түрлі-түрлі тәжірибе де жасалды.
Айлар өтті нәтижесіз күйбеңмен,
Ұшақтардың гүріліне әбден еті үйренген
Қу құстардың әуежайды басынғаны соншалық –
Бірін-бірі шұрқыраса қарсы алып,
Бір-біріне қоштау айтып тамсанып,
Таңнан таңға масайрады ән салып.
Тым бейхабар мынадай "ғаламаттан",
Мадридте оқитын
Ұлын көріп қайтуға бара жатқан,
Тарпаң тағдыр сарқа алмаған қуатын,
Құзар таудың баурайында тұратын
Орманшы қарт үлкен қасқа маңдайдың еді жақын туысы.
О, сәттілік десеңізші қандай бұл!
Күллі өмірін орман бұрған
Туысымен қасқа маңдай шай ішті.
Сосын өзін толғандырған
Әрі қатты арландырған
Оқиғаға ойысты.
- Әй, балам-ай, балам-ай!
Ғалымсыңдар дүниені нұрландырған талғамы,
Қолдарыңда - ғасырлардың толғағы.
Кейде ұстаз табиғатқа шәкірт көзбен қарамай,
Шалыс басып қаласыңдар, мынау - соның салдары, -
Деді орманшы күлімдеп,
- Қиын салдар қиын сауал туындатты десе де,
Бұл - оп-оңай шешілетін мәселе.
Әуежайға төрт-бес сұңқар табыңдар,
Қайсарлығы көз арбайтын,
Ұсақ құсты көргенде төзе алмайтын
Сұңқар деген - тіршілікке нағыз іңкәр дарындар.
Еркін ұшып шығу үшін биігіне қалаған,
Оларға сол арадан
Жайлы ұя салыңдар
Және ерекше жағдай жасап, бағыңдар.
Сонда майда құстардың сұсы қашып,
Еңсесін сұңқарлардың мысы басып,
Іздеу үшін жанға жайлы басқа орын,
Тастай қашар сол әуежай аспанын.
Көкірегін көрікті ойға бөлеген
Орманшы қарт, шынында да, болып шықты көреген.
Ұсақ құстан күрт тазарып күллі әуежай аспаны,
Ұшақ біткен еркін самғай бастады.

Жеңіл соқпас осы қайсар заңдылықты меңгеру,
Саған қашан келер екен кемел кез?
Міне, аға, сұңқарларға жол беру –
Майдаларға күрес ашу деген сөз.
Ал сен кімге, қай сұңқарға жол бердің?
Есінде ме, Кімге кімді теңгердің?
Қаптаған көп бала тайдан
Суырылып шыққан кезде дара тай,
Демедің ғой "Алақай".
Жеткергенов Жебегенге,
Айбергенов Төлегенге
Бір көзбенен қарап, обал жасадың ғой, ағатай!
Енді бүгін қолдан билік, бойдан күшің қашқанда
Жалтақтайсың жан-жағыңа, алақтайсың аспанға,
- "Сүйеніші, Қамқоршысы, Мектебі
Емес пе едім,
Асқаны ма, неткені?
Ебін тапса, ысырады шеткері,
Елемейді, сыйламайды", - деп мені,
Өкпелейсің ұқсас әрі ұсақ қанат жастарға.
Иә, олар қадіріңе жетпеді!
Құтылам деме, өзгеге артып кінәні!
Сен жауап бересің әлі,
Жолыңды салмай қиынға
Жөніңді таппағаның үшін,
Сұңқарлар болған жиында
Шымшықты мақтағаның үшін.
Құр қалбақтап ұшуды нысап тұтқан,
Ұқсастық пен ұсақтықтан
Біз әрдайым тиістіміз қорқуға.
Не ғаламат жатыр мына дүлей ғасыр ойында?
Желтең,
Мазаң ойменен
Жүргендеймін кейде мен
Барселона әуежайында.
Бір кез әлгі орманшы кеп қасыма,
Балап мені баласының досына,
Мейіріммен күлімсіреп жанары:
- Әне, ұлым, Уақыттың талабы
Ерте, кеш пе, бәрін жөнге салады.
Сұңқарына жағдай жасамаған ел
Майдалардың мазағына қалады, - деп тұрғандай болады.

Кітаппен танысқаннан кейін, оның қағаз нұсқасын сатып алуды ұмытпаңыз!

Сайттағы барлық кітаптар тек танысу мақсатында ұсынылған.

Кітапті жүктеп, мазмұнымен танысқан соң, Сіз оны қалдырмай, жоюға тиіссіз.

Кітаптың мәтінін көшіре және сақтай отырып, Сіз авторлық және аралас құқықтар туралы заңға сәйкес, барлық жауапкершілікті өз мойныңызға аласыз.

Сайт әкімшілігі пайдаланушыларды кітаптарға заңды жолмен қол жеткізуге шақырады.